

Interventie

De Kindbehartiger

Erkenning

Erkend door deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Datum: 12 april 2024

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: Lips (april 2024).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'De Kindbehartiger'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Disclaimer en informatiegebruik

Dit document bevat een beknopte weergave van de beschreven interventie. Bijbehorende materialen ontbreken, denk aan een handboek, werkboek en opleidingsdocumentatie.

Deze zijn wel nodig om de interventie uit te kunnen voeren. Het is daarom niet toegestaan om de interventie uit te voeren enkel op basis van dit document.

De informatie in dit document, voor zover die betrekking heeft op de hier beschreven interventie, mag niet worden overgenomen zonder toestemming van de eigenaar van de interventie. Ook mag de informatie niet worden gebruikt voor het maken van een eigen variant van de beschreven interventie.

Wil je de beschreven interventie gaan uitvoeren? Of wil je informatie over deze interventie overnemen? Neem dan contact op met de interventie-eigenaar of contactpersoon. Deze staat genoemd op de webpagina van de interventie in de Databank Effectieve Jeugdinterventies.

Inhoud

Inhoud.....	3
Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel.....	4
Aanpak	4
Materiaal	4
Onderbouwing	5
Onderzoek.....	5
1. Uitgebreide beschrijving	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel.....	10
1.3 Aanpak	11
2. Uitvoering	16
3. Onderbouwing.....	23
4. Onderzoek	30
5. Samenvatting Werkzame elementen	34
6. Aangehaalde literatuur.....	35

Samenvatting

De Kindbehartiger is een professionele belangenbehartiger van kinderen in een scheidingssituatie, met ervaring in de omgang en gespreksvoering met kinderen, als ook met kennis van de ontwikkelingsfasen van kinderen, het scheidingsproces en het juridisch speelveld. De Kindbehartiger voert twee soorten interventies uit: een basistraject en een hersteltraject. Tijdens het basistraject helpt de Kindbehartiger kinderen de scheiding te plaatsen en begrijpen als ook om hun behoeften te vertalen richting ouders en (indien nodig) het juridisch speelveld. Tijdens het hersteltraject werkt de Kindbehartiger aan het contactherstel tussen het kind en de ouder met wie het contact tijdens de scheiding verloren is geraakt. De Kindbehartiger werkt met verschillende leeftijdsadequate (spel)methodieken en geeft ouders en kinderen psycho-educatie over scheidingsgerelateerde zaken en problemen. De methodiek van de Kindbehartiger is gebaseerd op verschillende hechtings- en cognitieve-ontwikkelingstheorieën. Kindbehartigers zijn daarnaast getraind in de-escalerende en stress-sensitieve gespreksvoering.

Doelgroep

De Kindbehartiger richt zich op kinderen (2-18 jaar) en hun ouders die een scheidingssituatie meemaken (basistraject) en op kinderen en hun ouders die na de scheiding het contact met één van de ouders verloren zijn (hersteltraject). De Kindbehartiger maakt onderscheid naar en werkt anders voor verschillende leeftijdsgroepen en bijbehorende ontwikkelingsfasen.

Doel

Het doel van het basistraject is om kinderen die een scheiding meemaken te helpen de scheiding op hun eigen ontwikkelingsniveau te begrijpen en te verwerken en hen tijdens de scheidingsprocedure een stem te geven richting hun ouders en het (mogelijke) juridisch speelveld. Het doel van het hersteltraject is om kinderen die tijdens het scheidingsproces het contact verloren hebben met één van hun ouders, weer in relatie te brengen met beide ouders. Op deze manier worden mogelijke negatieve lange-termijn gevolgen van de scheiding/het contactverlies gereduceerd.

Aanpak

Het basistraject duurt 3-6 maanden; het hersteltraject gemiddeld 6-9 maanden. In deze periode vinden er meerdere sessies met de ouders en het kind plaats waarin de Kindbehartiger aan de hand van gesprekken en verschillende (spel)methodieken inzicht verkrijgt in de achterliggende (scheidings-)problematiek, de behoeften van het kind en de stem van het kind vertaalt richting de ouders en (indien nodig) het juridisch speelveld. Bij het hersteltraject wordt het kind daarnaast, onder begeleiding van de Kindbehartiger, opnieuw in relatie gebracht met beide ouders.

Materiaal

Voor het basis/hersteltraject zijn de volgende materialen beschikbaar:

- Handboek 'De Kindbehartiger';
- Taxatiedocument 'De Kindbehartiger';
- Beoordelingscriteria 'Contactherstel';
- Format 'Verslaglegging Kindbehartiger';
- 'Toetsingskader Stichting Kwaliteit Kindbehartiger';
- 'Feedbackformulier Kindbehartiger';
- Verschillende (spel)methodieken en psycho-educatie materialen afgestemd op verschillende casuïstiek/ontwikkelingsfasen;

- Aanvullende (creatieve) materialen, waaronder het werkboek Kindbehartiger, knutsel- en tekenmateriaal, kleizand, poppen, knuffels en leesboeken voor kinderen over o.a. scheiding en emoties;
- Website Kindbehartiger: <https://kindbehartiger.nl/>.

Onderbouwing

Onderzoek toont aan dat een (complexe) ouderlijke scheiding zowel op korte als lange termijn leidt tot een verhoogd risico op problemen in het dagelijks functioneren bij het kind (NVO, BPSW & NIP, 2020). Ook contactverlies met één van de ouders kan leiden tot verschillende (sociaal-emotionele) problemen later in het leven (Expertteam ouderverstoting, 2021). De Kindbehartiger werkt - conform het Balansmodel van Bakker et al (2000) - aan het verminderen van de 'draaglast' van kinderen tijdens een scheiding en het vergroten van de 'draagkracht'. De Kindbehartiger gebruikt spelmethodieken die gebaseerd zijn op verschillende hechtingstheorieën om emotieverwerking bij kinderen te stimuleren. Ook worden enkele veel voorkomende (ernstige) problemen na een ouderlijke scheiding inzichtelijk gemaakt en aangepakt: stress, parentificatie, loyaliteitsconflicten, contactverlies en hechtingsproblemen. Uit onderzoek blijkt dat wanneer kinderen vanaf het begin betrokken worden bij de regelingen over de scheiding en hulp krijgen bij hun ontwikkelingstaken emotionele- en gedragsproblemen voorkomen kunnen worden (van den Berg, 2018).

Onderzoek

In 2023 is een bereikmeting over 2022 uitgevoerd: er waren 65-70 Kindbehartigers actief die ongeveer 2.430 kinderen ondersteunden (1-5 kinderen per gezin) en waarbij een gemiddeld traject 3 tot 6 maanden duurde. De Raad van Kinderen (2018) heeft daarnaast geadviseerd over het kindvriendelijker maken van de materialen en methodieken van de Kindbehartiger; deze adviezen zijn opgevolgd. Ook is er in 2016 onderzoek gedaan naar mogelijke verbeterpunten in de werkwijze waaruit bleek dat Kindbehartigers o.a. behoefte hadden aan: een hulpmiddel met juridische basisregels, manieren om te kunnen profiteren van elkaars expertise en een besloten digitale omgeving om dilemma's te bespreken. Deze aanbevelingen zijn opgevolgd. Tot slot is op basis van eerder intern beschrijvend onderzoek (2016) aannemelijk gemaakt dat de interventie Kindbehartiger voor een goede waarborging zorgt van de belangen en rechten van het minderjarige kind die te maken heeft met een scheidingssituatie.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Basistraject

Kinderen (2-18 jaar) en ouders van hele jonge kinderen (0-1 jaar) die een scheidingssituatie meemaken.

De Kindbehartiger is voor alle kinderen wiens ouders scheiden. Het is voor ouders lastiger om hun kind in deze periode zelf (volledig adequaat) te ondersteunen, omdat zij tijdens een scheiding stress ervaren en hierdoor vaak verminderd responsief en sensitief richting hun kind zijn. In de praktijk worden zowel kinderen wiens ouders een 'niet complexe' scheiding meemaken (+/- 40%), als kinderen wiens ouders een 'complexe' scheiding meemaken (+/- 60%) geholpen.

Een 'complexe scheiding' (vechtscheiding) verwijst naar een situatie waarin ouders of een van de ouders betrokken zijn bij ernstige conflicten in de rol van (ex-)partner. Daarnaast nemen ouders of een van de ouders hun ouderrol niet meer in en vertegenwoordigen ze niet langer het perspectief van het kind. Bovendien zetten ouders of één van de ouders het kind in tijdens de strijd, wat een negatieve invloed heeft op de geestelijke gezondheid van het kind en mogelijk leidt tot het verlies van contact met een van de ouders. Bij een 'niet complexe scheiding' spelen deze zaken niet.

Hersteltraject

Kinderen (2-18 jaar) of hun ouders (0-1 jaar) die na de scheiding van hun ouders het contact met één van de ouders verloren hebben.

Er wordt binnen de interventie (basistraject/ hersteltraject) onderscheid gemaakt naar en anders gewerkt voor verschillende leeftijdsgroepen en bijbehorende ontwikkelingsfases, te weten:

- Peuters (2-3 jaar)
- Kleuters (4-5 jaar)
- Basisschoolkind (6-7 jaar)
- Basisschoolkind (8-9 jaar)
- Basisschoolkind (10-11 jaar)
- Adolescenten (12-18 jaar)

Wanneer het kind tussen 0-1 jaar is, vinden er alleen gesprekken met ouders plaats, in sommige gevallen in combinatie met een observatie van het gedrag van kind (door de Kindbehartiger). Voor deze groep zijn alleen de (sub)doelen voor ouders van toepassing.

Intermediaire doelgroep

Basistraject

De (juridische) ouders van kinderen (2-18 jaar) die een scheiding meemaken. Tijdens een scheiding is het lastig voor ouders om zicht te houden op de gevolgen van de scheiding voor hun kind, hun behoeften tijdens de scheiding en/of tijd en ruimte te maken om hun kind (emotioneel) te ondersteunen tijdens dit proces.

Hersteltraject

De (juridische) ouders van kinderen (2-18 jaar) die na de scheiding het contact met één van deze ouders verloren hebben. Zij hebben hulp nodig bij het herstellen van dit contact.

Selectie van doelgroepen

Toelatingscriteria

Basistraject

- Ouders zijn gescheiden of zitten in een scheidingsprocedure;
- Ouders en kind hebben voldoende lerend vermogen om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehartiger tijdens de intake of het traject. De Kindbehartiger let op:
 - Het vermogen om nieuwe informatie te verwerken en toe te passen;
 - Het vermogen om gedrag of strategieën in te zien en aan te passen na uitleg.
- Ouders en kind zijn voldoende gemotiveerd om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehartiger tijdens de intake of het traject. De Kindbehartiger let op:
 - Bereidheid tot communicatie;
 - Bereidheid tot reflectie op eigen gedrag en taken en deze aan te passen in het belang van het kind.
- Schriftelijke toestemming met de interventie van in ieder geval de gezaghebbende ouder (maar het liefst beide ouders)¹. In geval van een OTS kan Jeugdbescherming deze toestemming vervangen of de rechter kan vervangende toestemming afgeven. Vanaf 12 jaar is ook schriftelijke toestemming van het kind nodig.

Hersteltraject

- Ouders zijn gescheiden en het contact tussen één van hen en het kind is verbroken;
- Het hersteltraject is in het belang van het kind. Dit wordt voorafgaand aan het traject vastgesteld door de Kindbehartiger op basis van de 'Beoordelingscriteria contactherstel'. Voorbeelden van beoordelingscriteria: ouders en kind zijn bereid om opnieuw contact te hebben, ouders zijn bereid en hebben het vermogen om verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag en ouders zijn voldoende betrokken bij het kind op het gebied van de opvoeding van verzorging. Dit wordt tijdens de opleiding Kindbehartiger geoefend. Bij deze beoordeling worden ook mogelijke (belemmerende) culturele en religieuze factoren meegewogen. Wanneer noodzakelijk/gewenst zijn er cultureel geschoolde Kindbehartigers aanwezig.
- Schriftelijke toestemming met de interventie van in ieder geval de gezaghebbende ouder (maar het liefst beide ouders)². In geval van een OTS kan Jeugdbescherming deze toestemming vervangen of de rechter kan vervangende toestemming afgeven. Vanaf 12 jaar is ook schriftelijke toestemming van het kind nodig.

Contra-indicaties

Basistraject

- Er speelt primair een veiligheidsprobleem en de scheidingsproblematiek is secundair. In dit geval volgt de Kindbehartiger de Meldcode Huiselijk Geweld en verwijst door naar een organisatie zoals de Jeugdbescherming of de Raad voor de Kinderbescherming voor het opstellen van een veiligheidsplan. Pas wanneer de veiligheid van kinderen en ouders op deze manier geborgd is komt het gezin in aanmerking voor de Kindbehartiger.
- Ouders en kind hebben onvoldoende lerend vermogen om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehartiger. Dit kan ook gedurende het traject naar voren komen. De Kindbehartiger let concreet op:

¹ Specifiek met: de werkwijze, de privacywetgeving, de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, de regie vanuit de positie van het kind, de (onderlinge) communicatie binnen het traject en de terugkoppeling.

² Specifiek met: de werkwijze, de privacywetgeving, de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, de regie vanuit de positie van het kind, de (onderlinge) communicatie binnen het traject en de terugkoppeling.

- Het vermogen om nieuwe informatie te verwerken en toe te passen;
 - Het vermogen om gedrag of strategieën in te zetten en aan te passen na uitleg.
- Ouders en kind zijn onvoldoende gemotiveerd om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehoortiger. Dit kan ook gedurende het traject naar voren komen. De Kindbehoortiger let concreet op:
 - Bereidheid tot communicatie;
 - Bereidheid tot reflectie op eigen gedrag en taken en deze aan te passen in het belang van het kind
- Er sprake is van een meervoudige hulpvraag (bijvoorbeeld: het scheidingsvraagstuk i.c.m. onbehandelde psychische problematiek) zoals blijkt uit het verwijsgesprek en/of uit het 'Taxatiedocument Kindbehoortiger'. In dit geval verwijst de Kindbehoortiger door naar de jeugd-GGZ, gedragstherapeut of orthopedagoog.
- Er sprake is van ernstige ouderverstotingsproblematiek (waarbij het kind één van de ouders jaren achter elkaar niet gezien heeft en niet wil zien en waarbij er geen beweging mogelijk is in de negatieve overtuigingen van het kind m.b.t. deze ouder), zoals blijkt uit het 'Taxatiedocument Kindbehoortiger'. In dit geval verwijst de Kindbehoortiger door naar een gedragstherapeut, orthopedagoog of psycholoog of de jeugd-GGZ.
- Er is geen toestemming van de gezaghebbende ouder(s) of plaatsvervangende toestemming van Jeugdbescherming/rechter.

Hersteltraject

- Er speelt primair een veiligheidsprobleem en de scheidingsproblematiek is secundair. In dit geval volgt de Kindbehoortiger de Meldcode Huiselijk Geweld en verwijst door naar een organisatie zoals de Jeugdbescherming of de Raad voor de Kinderbescherming voor het opstellen van een veiligheidsplan. Pas wanneer de veiligheid van kinderen en ouders op deze manier geborgd is komt het gezin in aanmerking voor de Kindbehoortiger.
- Ouders en kind hebben onvoldoende lerend vermogen om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehoortiger. Dit kan ook gedurende het traject naar voren komen. De Kindbehoortiger let concreet op:
 - Het vermogen om nieuwe informatie te verwerken en toe te passen;
 - Het vermogen om gedrag of strategieën in te zien en aan te passen na uitleg.
- Ouders en kind zijn onvoldoende gemotiveerd om deel te nemen aan de interventie, zoals ingeschat door de Kindbehoortiger. Dit kan ook gedurende het traject naar voren komen. De Kindbehoortiger let concreet op:
 - Bereidheid tot communicatie;
 - Bereidheid tot reflectie op eigen gedrag en taken en deze aan te passen in het belang van het kind
- Het hersteltraject is niet in het belang van het kind, zoals blijkt uit de beoordelingscriteria contactherstel. Voorbeelden van beoordelingscriteria: ouders en kind zijn niet bereid om opnieuw contact te hebben, ouders zijn onvoldoende bereid en hebben onvoldoende vermogen om verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag en ouders zijn onvoldoende betrokken bij het kind. Bij deze beoordeling worden ook mogelijke (belemmerende) culturele en religieuze factoren meegewogen. Wanneer noodzakelijk/gewenst zijn er cultureel geschoolde Kindbehoortigers aanwezig.
- Er sprake is van een meervoudige hulpvraag (bijvoorbeeld: het contactherstelvraagstuk i.c.m. onbehandelde psychische problematiek) zoals blijkt uit het verwijsgesprek en/of uit het 'Taxatiedocument Kindbehoortiger'. In dit geval verwijst de Kindbehoortiger door naar de jeugd-GGZ, gedragstherapeut of orthopedagoog;
- Er sprake is van ernstige ouderverstotingsproblematiek (waarbij het kind één van de ouders jaren achter elkaar niet gezien heeft en niet wil zien en waarbij er geen

- beweging mogelijk is in de negatieve overtuigingen van kind m.b.t. deze ouder); zoals blijkt uit het 'Taxatiedocument Kindbehartiger'. In dit geval verwijst de Kindbehartiger door naar een gedragstherapeut, orthopedagoog of jeugd-GGZ.
- Er is geen toestemming van de gezaghebbende ouder(s) of plaatsvervangende toestemming van Jeugdbescherming/rechter.

Het Taxatiedocument wordt tijdens de intake gebruikt om de geschiktheid en de intensiteit van het traject vast te stellen (zie ook 'Uitvoering'). Wanneer er veel beschermende factoren worden gescoord en weinig problematiek wordt vastgesteld, wordt er preventief gewerkt of kan er besloten worden geen traject te starten als dit bij het kind negatieve gevoelens over de scheiding kan oproepen die nog niet bestaan. Wanneer er sprake is van veel risicofactoren en dus ernstige problematiek, wordt de rol van de Kindbehartiger beperkter en de ethische afweging of een casus wel/niet aangenomen wordt zwaarder. Dit kan betekenen dat bij ernstige risico's in het ouderdomein de Kindbehartiger alleen het kinderspectief vertaalt (en geen aanvullend traject met ouders aangaat) en ouders verplicht tot het inschakelen van eigen begeleiders. Bij ernstige risico's in het kinddomein kan de Kindbehartiger zich beperken tot alleen het vertalen van de stem van het kind richting het juridische speelveld en/of het verplicht betrekken van externe behandelaren/begeleiders van het kind. Te veel risicofactoren kunnen ook leiden tot afwijzing van de casus met doorverwijzingsadvies. Een mix van risico- en beschermende factoren maakt meestal een volledig Kindbehartiger-traject mogelijk.

Wanneer vooraf of tijdens een traject blijkt dat de Kindbehartiger niet (meer) de juiste ondersteuning kan bieden, wordt er doorverwezen naar externe instanties zoals GGZ, CJG's of de Jeugdbescherming. Dit kan in verschillende situaties gebeuren, bijvoorbeeld:

- Als een kind blijvend vastzit in angst of belemmerende overtuigingen;
- Als een kind (uit dat hij/zij) het leven niet meer ziet zitten (er wordt direct doorverwezen);
- Als ouders een dusdanig beroep doen op de Kindbehartiger dat deze meer in de rol van ouderbegeleider terechtkomt;
- Als een ouder de neutraliteit van de Kindbehartiger in twijfel trekt, zoals bij het intrekken van toestemming of het niet willen accepteren van advies;
- Als er zeer complexe problematiek blijkt te spelen die nog niet duidelijk was bij de intake, zoals ouderlijk geweld of verslavingsproblematiek kind.

Betrokkenheid doelgroep

De Kindbehartiger heeft in 2018 een dialoogsessie met de Raad van Kinderen georganiseerd. De Raad van de Kinderen is een initiatief van de Missing Chapter Foundation (MCF) om organisaties te stimuleren de perspectieven van kinderen en jongeren mee te nemen in hun beslissingen. Er is onderzocht of de rol van de Kindbehartiger daadwerkelijk aansluit bij wat kinderen in een scheidingssituatie nodig hebben, opdat de rol niet alleen *voor*, maar ook *door* kinderen is ingegeven. De inmiddels opgevolgde adviezen naar aanleiding van deze sessie zijn: het werkboek is kindvriendelijker gemaakt, de website is aangepast en er is een kinderrechtenboekje ontwikkeld in de taal van kinderen, zodat zij een naslagwerk hebben waarin hun positie en rechten in begrijpelijke taal worden uitgelegd.

Daarnaast wordt na ieder traject de tevredenheid van de ouders en het kind in kaart gebracht met het 'Feedbackformulier Kindbehartiger'. Deze input wordt verwerkt in de opleiding Kindbehartiger en in de bijscholing, ook wordt indien nodig de overeenkomst Kindbehartiger (ouder/kind) aangescherpt en /of de documentaire over de werkwijze Kindbehartiger aangepast.

1.2 Doel

Hoofddoel

Basistraject

Kinderen ondersteunen bij hun aanpassing aan de scheidingssituatie, zodat ze zich kunnen richten op hun ontwikkelingstaken en een stabiele plek binnen de veranderende gezinsdynamiek behouden. Kinderen krijgen een stem richting hun scheidende ouders en het (mogelijke) juridisch speelveld. Op deze manier worden mogelijke negatieve lange-termijn gevolgen van de scheiding gereduceerd.

Hersteltraject

Kinderen die tijdens het scheidingsproces het contact verloren hebben met één van hun ouders, weer in relatie brengen met beide ouders. Op deze manier worden mogelijke lange-termijn gevolgen van ouderverstoting gereduceerd.

Het hersteltraject is een apart traject, dat los van het basistraject doorlopen kan worden.

Subdoelen

Subdoelen basistraject kind

Aan het einde van het basistraject Kindbehartiger:

1. Begrijpt het kind de scheiding op zijn/haar niveau:
 - Is in staat om in eigen woorden uit te leggen wat de oorzaken en gevolgen van de scheiding zijn;
 - Weet dat de scheiding permanent is.
2. Is het kind zich bewust van de emoties over de scheiding en kan deze reguleren:
 - Kan emoties m.b.t. de scheiding uiten;
 - Heeft handvatten om met deze emoties om te gaan;
 - Legt de schuld van de scheiding niet bij zichzelf.
3. Weet het kind (en de ouders) of hij/zij 'oneigenlijke taken' uitvoert en zo ja, welke dit zijn. Het gaat hierbij om taken die een kind (niet volgens de bedoeling) uitvoert om de sfeer thuis goed te houden of om ouders niet te belasten, bijvoorbeeld het zorgen voor broertjes of zusjes.
4. Is de stem van het kind gehoord:
 - Hebben beide ouders de boodschap van het kind gehoord. Het gaat hierbij om de belangrijkste vragen, zorgen, ervaringen en behoeften van het kind.
 - Is het kind betrokken bij het opstellen ouderschapsplan en/of andere kind-gerelateerde beslissingen;
 - Is het kind voorbereid op/ondersteund bij een (mogelijk) gesprek bij de rechter.

Subdoelen basistraject ouders

Aan het einde van het basistraject Kindbehartiger:

1. Kunnen ouders de scheiding op een manier -passend bij leeftijd en ontwikkelingsfase- uitleggen aan het kind en zijn/haar vragen hierover beantwoorden:
 - Vertellen ouders een gezamenlijk kindvriendelijk verhaal over de scheiding.
2. Kunnen ouders zich verplaatsen in het perspectief van het kind:
 - Weten ouders hoe hun kind de scheiding beleefd heeft;
 - Weten ouders wat de (praktische/emotionele) behoeften en de rechten van hun kind m.b.t. de scheidingsprocedure zijn.
 - Hebben ouders inzicht in hun eigen gevoelens van rouw en verlies omtrent de scheiding en weten welke invloed dit op hun kind heeft (gehad).

3. Zijn ouders zich bewust van het belang van een positieve houding bij beide ouders, gericht op het ondersteunen van de emotionele band van het kind met de andere ouder:
 - Hebben zij geleerd over het belang voor het kind van het kunnen uitdrukken van onbelemmerde affectie richting beide ouders;
 - Kennen zij de risico's voor het kind wanneer dit niet het geval is.

Subdoelen hersteltraject kind:

Aan het einde van het hersteltraject Kindbehartiger:

1. Is er (genormaliseerd) contact tussen het kind en de ouder met wie het contact verloren is geraakt;
2. Heeft het kind positieve ervaringen opgedaan met de ouder met wie het contact verloren is geraakt;
3. Voelt het kind zich veilig en vrij om emoties te tonen bij beide ouders, zoals blijkt uit de voortgang op de 'Berg van Herstel' (het kind 'klimt' minimaal op tot en met de 'Berg van verbinding'; zie ook p14);

Subdoelen hersteltraject ouders:

Aan het einde van het hersteltraject Kindbehartiger:

1. Is er (genormaliseerd) contact tussen het kind en de ouder met wie het contact verloren is geraakt;
2. Zijn er afspraken over de (aangepaste) regelingen van dit contact tussen beide ouders;
3. Zijn ouders zich bewust van het effect van hun gedrag op het loyaliteitsgevoel van het kind en van de lange termijneffecten van ouderverstoting.
4. Zijn ouders zich bewust van het belang van een positieve houding bij beide ouders, gericht op het ondersteunen van de emotionele band van het kind met de andere ouder:
 - Hebben zij geleerd over het belang voor het kind van het kunnen uitdrukken van onbelemmerde affectie richting beide ouders;
 - Kennen zij de risico's voor het kind wanneer dit niet het geval is.
5. Begrijpen ouders het belang van hun eigen ouderschapsrol en beschikken zij over tools om een gezonde hechting met hun kind te bevorderen.

Het hersteltraject is primair gericht op het welzijn van het kind, en er wordt niet, zoals bij *mediation*, gefocust op het verbeteren van de onderlinge ouderrelatie. Bij behoefte aan hulp binnen hun relatie, adviseren we ouders over andere geschikte hulpverlening, met mogelijke samenwerking van onze kant.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De Kindbehartiger is een professionele belangenbehartiger van kinderen in een scheidingssituatie, met ervaring in de omgang en gespreksvoering met kinderen, als ook met kennis van de ontwikkelingsfasen van kinderen, het scheidingsproces en het juridisch speelveld. De taak van de Kindbehartiger is om goed te luisteren naar kinderen en hetgeen kinderen zeggen en bedoelen op de juiste wijze te interpreteren en (middels verslaglegging en advisering) terug te koppelen richting hun ouders, overige belanghebbenden en waar nodig het juridisch speelveld.

De Kindbehartiger is getraind in de-escalerende en stress-sensitieve gespreksvoering. Zo is zijn/haar toon gericht op verbinding en normalisering van de situatie en gebruikt hij/zij

eenvoudige en duidelijke bewoordingen. In gesprekken worden woorden met een emotionele lading vermeden (bijvoorbeeld: niet 'schulden', maar 'geldzorgen'). De Kindbehartiger stelt zich tijdens de gesprekken niet normatief maar meedenkend op ('soms kan het helpen als...' of 'veel ouders hebben baat bij...') en zet ouders in hun kracht. De Kindbehartiger neemt nooit de regie over van ouders maar gaat begeleidend en coachend te werk. De Kindbehartiger werkt samen met verschillende andere professionals, als medici, therapeuten, jeugdzorgverleners of de juridische vertegenwoordiging van de ouders.

Zowel het basistraject als het hersteltraject kent een aantal vaste stappen (zie hieronder), waarbinnen de Kindbehartiger maatwerk levert. De Kindbehartiger bepaalt per stap welke (spel)methodieken ingezet worden, afgestemd op de casuïstiek, hulpvraag en leeftijds- ontwikkelingsfase kind. Tijdens een traject worden alle stappen doorlopen, maar de Kindbehartiger kan op basis van de behoeften van ouders/kind switchen tussen de stappen en/of teruggaan naar een eerdere stap wanneer er sprake is van terugval.

Basistraject

Het basistraject Kindbehartiger duurt 3-6 maanden. Hierin vinden gemiddeld twee sessies met ouders plaats (van één tot anderhalf uur), gemiddeld vijf sessies met kinderen (van een uur) en gemiddeld twee gezamenlijke sessies (van een uur). In totaal gaat het om 8-10 sessies. Het basistraject kent 10 stappen (waarvan de laatste optioneel):

1. Aanmelding door ouders, rechter of hulporganisatie
2. Intakegesprek met ouders, afstemmen overeenkomst en hulpvraag
3. Eerste sessie ouders
4. Kennismaking en eerste drie sessies met het kind³
 - **Extra:** kijken met het kind naar de omgangsregeling
 - **Extra:** vertalen stem kind tijdens de juridische procedure
5. Eén of twee psycho-educatie sessies met ouders afgewisseld met stap 6
6. Twee tot drie vervolgsessies met het kind afgewisseld met stap 5
7. Ontvangen boodschap (één of twee ouders/kind gezamenlijk)
8. Verslaglegging en advisering richting ouders en indien van toepassing richting rechtbank, jeugdbescherming en/of Raad voor de Kinderbescherming
9. Afsluitend gesprek
10. **Extra:** monitoren door Kindbehartiger
 - Extra:** vertalen stem kind tijdens juridische procedure

Hersteltraject

Het hersteltraject Kindbehartiger duurt gemiddeld 6-9 maanden en kent een analysefase waarin de ouderverstotingsproblematiek wordt blootgelegd, de weerstand in kaart wordt gebracht en het contactherstel wordt voorbereid en een uitbouwfase waarin het herstellen van het contact centraal staat. Soms is het nodig om terug te keren naar de analysefase wanneer tijdens de uitbouwfase blijkt dat kind en/of ouders nog niet klaar zijn voor het contactherstel. Er zijn gemiddeld 5 sessies met de ouders (van één tot anderhalf uur) en 12 sessies met het kind (van een uur; waarvan ongeveer de helft gezamenlijk met ouder(s) gericht op contactherstel). In totaal gaat het om 16-18 sessies. Het hersteltraject kent 10 stappen (waarvan de laatste optioneel):

³ Vanaf 2 jaar. Wanneer het kind tussen 0-1 jaar is, vinden er alleen gesprekken met ouders plaats, in sommige gevallen in combinatie met een observatie van het gedrag van kind (door de Kindbehartiger).

1. Aanmelding door ouders, rechter of hulporganisatie;

Analysefase (1 maand)

2. Intakegesprek met ouders, afstemmen overeenkomst en hulpvraag;
3. Individueel voorgesprek met (afzonderlijk) zowel de verzorgende als de afwezige ouder;
4. Drie individuele voorgesprekken met het kind;
5. Een of twee sessies tussentijdse psycho-educatie ouders;

Uitbouwfase (5-8 maanden)

6. Methodiek Berg van Herstel: gemiddeld drie sessies psycho-educatie ouders afgewisseld met negen sessies kind;
7. Brief voor de toekomst;
8. Verslaglegging;
9. Afsluitend evaluerend gesprek kind en ouders;
10. **Extra:** monitoren door Kindbeartiger.

Inhoud van de interventie

Basistracect

Stap 1: aanmelding

Ouders, hulpverleners en rechters kunnen een aanvraag doen voor een traject bij de Kindbeartiger. De Kindbeartiger is zichtbaar via de website, podcasts en social media. Ook worden er soms informatiebijeenkomsten bij organisaties, op scholen of juridische evenementen georganiseerd. Na aanmelding beslist de Kindbeartiger aan de hand van de indicaties en contra-indicaties of de cliënt wordt aangenomen.

Stap 2: intakegesprek met ouders

De gesprekken met ouders en kinderen vinden in principe plaats op het kantoor van de Kindbeartiger. In het geval van een 'complexe' scheiding waarbij de ouders niet meer met elkaar communiceren, wordt er met beide ouders een apart gesprek gevoerd. Tijdens het intakegesprek wordt de basis voor het traject gelegd door de volgende zaken met ouders te behandelen:

- Rol en werkwijze Kindbeartiger;
- Privacywetgeving en vertrouwelijkheid;
- Financiën,
- Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling;
- Communicatie tijdens het traject;
- Eventuele weerstand tijdens het traject;
- Rouw en verlies m.b.t. scheiding;
- Eigen verleden en handelen ouders tijdens scheiding.

Tijdens de voorgesprekken wordt, met toestemming van de desbetreffende ontwikkelaars, gebruik gemaakt van een aangepaste versie van het HART-model vanuit de SCHIP-aanpak (Rodenburg & van der Maarel, 2016); een rouw- en verliestraject voor ex-partners ontwikkeld door rouwexperts. Dit zogenoemde HART-model wordt gebruikt om de impact van het verlies van de relatie te duiden aan de hand van de thema's: Houvast, Autonomie, Rechtvaardigheid en Toekomst. Het bespreken van deze thema's geeft inzicht in wie de ouder is, wie de ouder wil zijn, welke verbeterpunten er zijn, wat de ouder uit balans brengt en waardoor de ouder getriggerd kan worden en helpt preventief om weerstand af te dekken.

Bij 'complexe' scheidingen wordt daarnaast een methodiek besproken die ouders inzicht biedt in het verschil tussen het 'strijdkader' en het 'welzijnskader'. Oftewel, in plaats van toewijzing van schuld wordt gekeken naar het eigen aandeel.

De Kindbehartiger brengt daarnaast relevante aan de scheiding gerelateerde zaken in kaart aan de hand van het 'Taxatiedocument Kindbehartiger', waarin o.a. beschermende- en risicofactoren kind/ouders/sociaal netwerk worden uitgevraagd. De Kindbehartiger gebruikt het Taxatiemoment om de aanpak op maat vorm te geven en als handvat tijdens het traject om een inschatting van de voortgang te maken. Tot slot worden tijdens het intakegesprek de hulpvraag en de doelen voor het traject vastgelegd in de overeenkomst Kindbehartiger. Deze overeenkomst wordt door het liefst beide ouders, maar in ieder geval door de gezaghebbende ouder ondertekend. Kinderen vanaf 12 jaar ondertekenen een kind-versie van de overeenkomst.

Stap 3: eerste sessie ouders

De Kindbehartiger vertelt aan de ouders hoe zij hun kind (vanaf 2 jaar) kunnen voorbereiden op de gesprekken met de Kindbehartiger. Hierbij leren ouders hoe zij aansluitend op de ontwikkelingsfase van het kind hun kind kunnen voorbereiden en ondersteunen tijdens het traject Kindbehartiger:

Stap 4: kennismaking en eerste drie sessies met het kind

Tijdens de eerste sessies voert de Kindbehartiger (spelenderwijs) gesprek(ken) met het kind, waarbij hij/zij aansluit bij de leeftijd, ontwikkelingsfase en interesses van het kind. Voor iedere leeftijd/ontwikkelingsfase is een apart protocol beschikbaar waarin de manier van werken en hiervoor beschikbare methodieken worden uiteengezet.

De Kindbehartiger maakt tijdens deze sessies gebruik van verschillende luistervaardigheden, zoals actief luisteren, om de boodschap van het kind helder te krijgen. Hierbij is aandacht voor de hechting, ontwikkelingsfase, krachtbronnen en talenten en hoe het kind de scheiding heeft ervaren.

De Kindbehartiger is getraind in het herkennen van signalen die erop wijzen dat het kind het standpunt van ouder(s) overneemt. Indien dit het geval is, zal de Kindbehartiger het kind met behulp van (spel)methodieken helpen zijn/haar eigen verhaal duidelijk te krijgen. De Kindbehartiger is getraind in het herkennen van ouderonthechting; het proces waarbij een voorheen gezonde hechtingsband van een kind met een ouder verzwakt of verbroken dreigt te worden. Als dit opgemerkt wordt zal de Kindbehartiger hieraan werken met de ouders tijdens de psycho-educatie. Als er sprake is van ernstige ouderonthechting en/of verstoting of wanneer het een kind na herhaaldelijke inspanning niet lukt om zijn/haar eigen verhaal te vertellen dan worden ouders of kind doorverwezen naar een gedragstherapeut.

In deze fase wordt o.a. gebruik gemaakt van de methodieken Levenslijn en LosVast gesprekskaarten.

Extra: met het kind kijken naar de omgangsregeling

In deze fase wordt door de Kindbehartiger gecheckt of het kind behoefte heeft aan het doornemen van de omgangsregeling en indien ja, deze samen met de Kindbehartiger en in overleg met de ouders zoveel mogelijk in te richten naar zijn/haar behoeften.

Extra: het vertalen stem kind tijdens de juridische procedure

Als er sprake is van een zitting waarbij het kind ook zijn/haar stem mag laten horen, zal

de Kindbehartiger het kind hierop voorbereiden en/of namens het kind plaatsnemen bij de zitting en namens hem/haar spreken.

Stap 5: psycho-educatie ouders (2)

Ouders krijgen algemene psycho-educatie passend bij de ontwikkelingsfase van het kind. Daarin is in ieder geval aandacht voor:

- Omgaan met emoties van het kind;
- Aansluiten bij een kind om de band te versterken;
- Een nieuwe partner introduceren;
- Het zelfbeeld van het kind;
- Triggers, het brein en gedrag;
- Omgaan met opvoedverschillen;
- De invloed van de onderlinge communicatie op het kind en communicatieadvies.

De Kindbehartiger bereidt met ouders voor hoe ouders gezamenlijk een kindvriendelijk verhaal over de scheiding kunnen vertellen richting hun kind. Ook krijgen ouders een terugkoppeling van de Kindbehartiger over de eerste sessies met het kind.

De Kindbehartiger kan het kind en ouders aan het einde van een sessie werkopdrachten en tips meegeven. Deze zijn bedoeld om de ouders te leren aansluiten bij het kind en de communicatie en onderlinge interactie te bevorderen. Tot slot bepaalt de Kindbehartiger in overleg met de ouders in welke setting (ouders samen, één ouder met kind, ouders individueel) zij de boodschap van hun kind zullen ontvangen bij stap 7.

Stap 6: vervolgsessies kind

De Kindbehartiger maakt wederom gebruik van verschillende (spel)methodieken en cognitief-gedragsmatige technieken om het kind:

- Te leren dat de scheiding niet zijn/haar schuld is;
- Te leren om emoties m.b.t. de scheiding herkennen en reguleren;
- Te leren om 'oneigenlijke taken' te herkennen;
- Zijn/haar boodschap richting ouders definitief te formuleren.

Tijdens deze sessies wordt gewerkt met methodieken die inzicht geven in de wereld van het kind en taken die het kind draagt. De Kindbehartiger gaat met het kind aan de slag om te kijken waar een taak eigenlijk thuishoort en of er in het familiesysteem wijzigingen kunnen worden aangebracht.

Zodra het verhaal van het kind duidelijk is, bekijkt de Kindbehartiger samen met het kind de belangrijkste uitspraken of meningen van het kind en vraagt wat de Kindbehartiger hiervan met ouders mag delen. Bij gevoelige of denigrerende uitspraken van het kind, zal de Kindbehartiger dit bespreken met het kind en in samenspraak herformuleren.

Stap 7: ouders ontvangen boodschap kind

Tijdens deze sessies zijn er gesprekken met de Kindbehartiger, de ouder(s) en het kind. De samenstelling waarin deze gesprekken plaatsvinden is vastgesteld bij stap 5. Hierin staat de stem en de beleving van het kind centraal. De Kindbehartiger houdt rekening met het vermogen van ouders om de betekenis van het materiaal dat wordt gepresenteerd te verwerken en daar over na te denken. Na afloop van de gesprekken zijn de ouders op de hoogte van de behoeften van kind m.b.t. de scheidingssituatie.

Stap 8: verslaglegging en advisering

De Kindbehartiger maakt een eindverslag bij afronding van een traject waarin de stem van het kind vertaald wordt. Het eindverslag wordt altijd in het(zelfde) format Verslaglegging Kindbehartiger geschreven. In het eindverslag geeft de Kindbehartiger een concreet, realistisch en positief geformuleerd oplossingsgericht advies.

Het eindverslag wordt met betrokkenen gedeeld en besproken. Slechts indien de veiligheid van het kind anders vereist, kan hiervan worden afgeweken.

Stap 9: evaluatiegesprek kind en ouders

In het laatste gesprek wordt afgestemd of de Kindbehartiger wel/niet zal blijven monitoren of dat hulp van een andere organisatie gewenst is. Ouders en kinderen vullen het 'feedbackformulier Kindbehartiger' in om het traject te evalueren.

(Optioneel) Stap 10: monitoren door Kindbehartiger

Indien besloten wordt dat de Kindbehartiger nog ondersteuning op afstand blijft bieden wordt er een laagdrempelig monitortraject van maximaal 3 maanden gestart. Hierin wordt nog twee of drie keer contact met ouders en kind opgenomen om te vragen hoe het gaat om terugval te voorkomen. In enkele gevallen komt hier een nieuwe hulpvraag uit; dan wordt er een nieuw traject Kindbehartiger gestart.

Hersteltraject

Stap 1: aanmelding

Zie stap 1 Basistraject. Aanvullend daarop wordt vastgesteld welk hersteltraject van toepassing is. Het kan gaan om een introductie (het kind kent de andere ouder nog niet); herintroductie (het kind heeft contact gehad met de ouder, maar kan deze zich niet meer herinneren); herbetrokkenheid (het kind heeft contact gehad met de ouder en kan deze zich nog herinneren).

Stap 2: intakegesprek met ouders

Zie stap 2 Basistraject. Aanvullend daarop wordt, indien niet beide ouders aanwezig zijn bij het gesprek, bedacht hoe er weer contact gezocht kan worden met de zogenoemde afwezige ouder.

Stap 3: voorgesprekken ouders

Er worden individuele voorgesprekken met zowel de verzorgende als afwezige ouder gevoerd, hierbij komen diverse onderwerpen aan bod zoals de reden van de scheiding, gebeurtenissen tijdens de scheiding, de relatie ouder en kind, de eigen geschiedenis en hechting van ouders.

Tijdens de voorgesprekken wordt, met toestemming van de desbetreffende ontwikkelaars, gebruik gemaakt van een aangepaste versie van het HART-model vanuit de SCHIP-aanpak; een rouw- en verliestraject voor ex-partners ontwikkeld door rouwexperts. Daarnaast wordt een methodiek besproken die ouders inzicht biedt in het verschil tussen het 'strijdkader' en het 'welzijnskader'. Oftewel, in plaats van toewijzing van schuld wordt gekeken naar het eigen aandeel. Met de verzorgende ouder wordt besproken hoe deze het kind kan steunen weer contact te hebben met de afwezige ouder. Daarnaast is er plaats voor erkenning en begrip voor de gevoelens van de afwezige ouder.

Stap 4: voorgesprekken kind

Tijdens de eerste sessies voert de Kindbehartiger (spelenderwijs) gesprek(ken) met het kind, waarbij hij/zij aansluit bij de leeftijd, ontwikkelingsfase en interesses van het kind.

Tijdens de voorgesprekken met het kind is er aandacht voor:

- Het kind helpen om een eigen, genuanceerde kijk op de afwezige ouder te ontwikkelen;
- Het onderzoeken van wat het kind nodig heeft van de afwezige ouder (bijvoorbeeld: excuses, uitleg, andere manier van communicatie);
- Het onderzoeken wat de afwezige ouder zou kunnen doen om het vertrouwen bij het kind te herstellen en (opnieuw) aansluiting te vinden bij het kind;
- Het ontwikkelen van een vertrouwensband met het kind.

Als blijkt dat het kind worstelt met een grote mate van angst of boosheid met betrekking tot de afwezige ouder, kan een kindertherapeut ingeschakeld worden (herhaalde speltherapie).

In deze fase wordt o.a. gebruik gemaakt van de methodieken Levenslijn en LosVast gesprekskaarten.

Stap 5: psycho-educatie ouders

De ouders krijgen psycho-educatie over thema's die naar voren zijn gekomen uit de voorgesprekken met het kind. De Kindbehartiger gebruikt (bijvoorbeeld) spelkaarten om openhartig te praten met ouders over gevoelige thema's binnen het gezin.

Stap 6: Berg van herstel

Tijdens deze stap wordt de non-verbale spelmethodiek 'Berg van herstel' ingezet om de hechting tussen het kind de ouder met wie het contact verloren is geraakt te herstellen. Er zijn maximaal 12 sessies; waarbij 3 sessies worden besteed aan de psycho-educatie voor ouders en 9 sessies zijn bedoeld voor het kind. Beide ouders worden direct vanaf het begin betrokken. De zes fasen van hechting van Neufeld (Neufeld & Maté, 2014) en de daarbij behorende hechtingsgereedschappen zijn als inspiratie gebruikt voor deze spelmethodiek. Hier zijn vier verschillende 'bergen (stappen)' uitgekomen waarin het kind (en de ouders) de belangrijkste fasen van hechting als het ware opnieuw doorlopen waarbij ze op een nonverbale manier aangeven wat nodig is om het herstel te bevorderen. Hierbij wordt o.a. met poppetjes en knuffels en kaarten gewerkt om het gevoel en de ervaring van het kind uit te drukken. De verschillende 'bergen' zijn:

1. 'Berg van veiligheid'
2. 'Berg van verbinding'
3. 'Berg van liefde'
4. 'Berg van erkenning'

Op het moment dat kinderen halverwege de Berg van Herstel zijn, en 'opgeklommen' zijn tot en met de Berg van Verbinding worden er -door de Kindbehartiger begeleide-kind-ouder bijeenkomsten georganiseerd (onderdeel van de 9 bijeenkomsten), waarbij het kind weer in contact komt met de ouder met wie het contact verloren was geraakt en waarbij onderlinge positieve ervaringen worden opgedaan. Daarna wordt, in samenspraak met beide ouders, een gestructureerd tijdverdelingsplan gemaakt.

Stap 7: brief voor de toekomst

De Kindbehaertiger vraagt kinderen om een brief te schrijven over hoe zij de toekomst voor zich zien.; ouders schrijven deze brief ook maar dan vanuit kindperspectief Daarbij hoort een borgingsplan voor de periode na de afsluiting van het traject.

Stap 8- Stap 10

Zie stap 8- stap 10 Basistraject.

2. Uitvoering

Materialen

Voor zowel het Basis- als Hersteltraject zijn de volgende materialen beschikbaar:

- Handboek 'De Kindbehartiger'. Hierin staan alle werkvormen die de Kindbehartiger toepast uitgewerkt.
- Taxatiedocument 'De Kindbehartiger';
- Beoordelingscriteria 'Contactherstel';
- Format 'Verslaglegging Kindbehartiger';
- 'Toetsingskader Stichting Kwaliteit Kindbehartiger';
- 'Feedbackformulier Kindbehartiger';
- Verschillende (spel)methodieken en psycho-educatie materialen afgestemd op verschillende casuïstiek/ontwikkelingsfasen. De Kindbehartigers maken zelf een keuze in welke materialen zij aanschaffen en zorgen voor een goede mix per casuïstiek/leeftijdsgroep.

Bij de opleiding worden de volgende materialen kosteloos verstrekt:

- Werkboek;
Kindbehartigers ontvangen tijdens de opleiding één fysiek werkboek en kunnen deze daarnaast in PDF downloaden en uitprinten zo vaak zij willen.
- Reader;
- 'Recht uit mijn hart kaarten';
- 'LosVast' gesprekskaarten;
- Het Mattenspel;
- Berg van Herstel.
- Verplichte aanschaf (op eigen kosten) basisboeken tijdens opleiding Kindbehartiger:
 - Kinderen op eerste plaats;
 - Luister je wel naar mij;
 - Jeugdrecht begrepen;
 - Emotioneel gevangen.
- Aanvullende (creatieve) materialen, waaronder knutsel- en tekenmateriaal, kleizand, poppen, knuffels en leesboeken voor kinderen over o.a. scheiding en emoties.
- Website De Kindbehartiger: <https://kindbehartiger.nl/>.

Locatie en type organisatie

0 Basisvoorziening voor alle kinderen en jongeren

Ø Voorziening voor lichte hulp en ondersteuning

Ø Gespecialiseerde hulp

De Kindbehartigers zijn ZZP'ers met een eigen praktijkruimte. De interventie wordt vooral uitgevoerd in de praktijkruimte van de Kindbehartiger; ouders en kinderen komen daar op eigen gelegenheid naartoe. In sommige gevallen vinden de eerste gesprekken plaats bij ouders thuis, bijvoorbeeld indien de Kindbehartiger het nodig acht het kind in zijn/haar thuisomgeving te observeren.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Kindbehartigers zijn ZZP'ers met een afgeronde (SKJ gekwalificeerde) opleiding Kindbehartiger op zak. Om in aanmerking te komen voor de opleiding kunnen professionals solliciteren bij de Beroepsorganisatie Kindbehartiger. Zij dienen te beschikken over de volgende kwalificaties:

- HBO/WO diploma:
 - Gericht op kind en ontwikkeling/hechting - zoals kindertherapie, speltherapie, orthopedagogiek, psychologie, mediation met kindgerichte trainingen.
- Beschikken over voldoende professionele ervaring:
 - Vereist is relevante werkervaring of een stage in het (ortho)pedagogische of psychologische werkveld, met specifieke ervaring in het werken met kinderen en verslaglegging.
 - Ervaring met echtscheidingen is een pre, en zal worden geëvalueerd via het intakeformulier en het intakegesprek, inclusief de bespreking van een casus.
 - In bepaalde gevallen kunnen kandidaten met beperkte praktijkervaring, maar voldoende theoretische kennis, worden toegelaten onder specifieke voorwaarden, zoals supervisie.
- Beschikken over adequate theoretische kennis:
 - Grondige kennis van relevante theorieën in (ortho)pedagogiek en psychologie, met nadruk op thema's zoals hechting, ontwikkelingspsychologie, echtscheidingsdynamiek en gezinstherapie.
 - Evaluatie van theoretische kennis vindt plaats op basis van opleidingsachtergrond, motivatiebrief en toepassing van theorieën tijdens het intakegesprek.
- Persoonlijke competenties worden beoordeeld op basis van het competentieprofiel van de Kindbehartiger, met nadruk op kwaliteiten zoals empathie, oordeelsvermogen, analytisch vermogen en flexibiliteit.
- Relationale competenties worden tijdens de voorselectie getoetst aan de hand van casussen.
- Kandidaten dienen ondernemers te zijn of de intentie te hebben een eigen praktijk te starten na afronding van de opleiding.

De opleiding Kindbehartiger heeft 6 studiedagen met 40 opleidingsuren, 12 uur theoriestudie en ongeveer 20 uur aan thuiswerkopdrachten (72 uur studiebelasting in totaal). De opleiding wordt verzorgd door de ontwikkelaar van de Kindbehartiger en wordt gegeven op een hiervoor afgehuurde locatie in Amsterdam. Het curriculum beslaat de volgende onderdelen:

- Familie- en Jeugdrecht, IVRK en juridisch kader;
- Ontwikkeling en hechting kinderen;
- De Kindbehartiger in de praktijk en de werkwijze van de Kindbehartiger;
- Gespreksvoering met kinderen vanuit de Kindbehartiger rol en in te zetten methodieken waaronder het Mattenspel en de Berg van Herstel;
- Rouw, verlies en conflict alsmede het HART model;
- Privacywetgeving;
- Dossiervorming en verslaglegging als Kindbehartiger; uniforme manier van werken;
- De Meldcode en het afwegingskader voor Kindbehartiger;
- Ouderonthechting;

De opleidingsdagen worden afgerond met thuiswerkopdrachten, waarbij het theoretisch kader wordt getoetst, casuïstiek wordt uitgewerkt en een fictief verslag wordt beoordeeld. Bij een voldoende beoordeling wordt het certificaat Kindbehartiger afgegeven. Bij een onvoldoende beoordeling is er een eenmalige mogelijkheid tot herkansing. De opleiding Kindbehartiger is geaccrediteerd.

Hieronder staan kort de stappen samengevat die een ZZP'er moet doorlopen om als kindbehartiger te gaan werken in de praktijk:

1. CV, motivatiebrief op sturen en intakeformulier invullen;
2. Selectie op basis van ervaring, kennis en competentieprofiel;

3. Selectiegesprek via Zoom inclusief casuïstiekbespreking;
4. Volgen opleiding De Kindbehartiger;
5. Eindopdracht maken + toetsing voldoende beoordeling;
6. Inschrijven bij Vereniging/Beroepsorganisatie Kindbehartiger en Stichting Kwaliteit Kindbehartiger.

Kwaliteitsbewaking

De Stichting Kwaliteit Kindbehartiger is, tegelijkertijd met de (uitvoerende) vereniging Kindbehartiger, als zelfstandig orgaan (met eigen bestuur) opgericht om de kwaliteit van vereniging Kindbehartiger te monitoren en te toetsen. De belangrijkste taken van de Stichting zijn:

- Het bewaken en verbeteren van de kwaliteit van het functieprofiel Kindbehartiger via het Toetsingskader Stichting Kwaliteit Kindbehartiger;
- Het voeren van het Register van Kindbehartigers;
- Jaarlijkse kwaliteitstoets tijdens de -voor iedere Kindbehartiger verplichte- ledendag. Leden werken (bijvoorbeeld) een ethisch dilemma uit aan de hand van een casus in een verslag. Dit verslag wordt beoordeeld; indien niet voldoende dan komt er een gesprek en/of wordt er bijscholing aangeboden.
- Op termijn invoeren als kwaliteitseis dat alle Kindbehartigers zich SKJ kunnen registreren (dit is nu nog niet het geval en hier wordt met het SKJ aan gewerkt).

Om de uitvoering van de Kindbehartigers in de praktijk te borgen, zijn Kindbehartigers minimaal 2 keer per jaar (in de praktijk blijken zij dit vaker te doen) verplicht deel te nemen aan de regionale 'Kindbehartigers Overlegtafels & Intervisie' onder begeleiding van de regiocoördinator. Hierbij worden in groepen ingebrachte casussen en landelijke actuele thema's besproken. Ook worden directie en bestuur tijdens deze overlegtafels gevoed met informatie en vraagstukken vanuit het werkveld.

Alle kandidaat Kindbehartigers maken een eindopdracht waarbij ze getoetst worden op juridische kennis, casuïstiek, ethisch handelen, zelfreflectie en theoretische kennis. Tijdens de intervisiebijeenkomsten en de trainingen krijgen de Kindbehartigers casuïstiek voorgelegd waarin een beroep wordt gedaan op hun relationele competenties. Zo wordt bijvoorbeeld bekeken of zij met weerstand om kunnen gaan, of hoe ze klachten van ouders oppakken. De Kindbehartigers geven elkaar hierbij feedback en ontvangen individuele feedback van de regio-coördinatoren.

Tot slot wordt de kwaliteit van de uitvoering geëvalueerd door ouders en kinderen die aan het einde van elk traject het 'feedbackformulier Kindbehartiger' invullen.

Randvoorwaarden

- Uitvoering van de werkwijze Kindbehartiger gebeurt volgens het 'Protocol Kindbehartiger' en bijbehorende materialen;
- Reglementen en richtlijnen van de Kindbehartiger worden gevolgd;
- Kwaliteitsbewaking door de Stichting Kwaliteit Kindbehartiger vindt in nauwe samenwerking met de Vereniging Kindbehartiger plaats;
- Kindbehartigers volgen minimaal 2 keer per jaar intervisie onder begeleiding van een regiocoördinator;
- Kindbehartigers hebben verplichte materialen en (spel)methodieken aangeschaft (zie 'materialen');
- Kindbehartigers hebben voldoende mogelijkheid tot samenwerking en overleg met (doorverwijs)professionals;

- Kindbehartigers zorgen voor een uniforme werkwijze dossiervorming en verslaglegging;
- Kindbehartigers nemen niet de regie van ouders over, maar werken coachend;
- Ouders accepteren de aanpak vanuit de positie van het kind (en geven hier schriftelijke toestemming voor).

Implementatie

De Vereniging Kindbehartiger is begonnen met het aanbieden van de opleiding Kindbehartiger in Amsterdam; daarna is de opleiding verder regionaal uitgerold. Voor een overzicht van het aantal Kindbehartigers per regio zie: Bereikoverzicht (Lips, 2023). De Vereniging bepaalt het aantal beschikbare plaatsen voor de opleiding op basis van vraag en aanbod. Wanneer vraag en aanbod in een bepaalde regio verzadigd zijn, worden er geen nieuwe Kindbehartigers toegelaten tot de opleiding. Daarnaast worden nieuwe Kindbehartigers aan ervaren Kindbehartigers gekoppeld voor het beantwoorden van vragen en het meedenken in casuïstiek. Op deze manier vindt kwaliteitsborging plaats. Het uiteindelijke doel is dat er in iedere regio voldoende Kindbehartigers werkzaam zijn.

Kosten

Personele kosten:

De Kindbehartiger stelt een eigen uurtarief vast. Het gemiddelde uurtarief voor een Kindbehartiger is 85/95 euro per uur exclusief btw. Voor gemeenten gelden andere tarieven en wordt vrij van btw geopereerd.

Het gemiddeld aantal sessies (van een uur) in het basistraject is 9, daarbij komen nog 2 uur voor de verslaglegging. In totaal: 11 uur (geschatte kosten: 990 euro). Het gemiddeld aantal sessies (van een uur) in het hersteltraject is: 17, daarbij komen nog 2 uur voor de verslaglegging. In totaal: 19 uur (geschatte kosten: 1.710 euro).

Materiele kosten:

- Opleiding Kindbehartiger vanaf 2024 (inclusief o.a.: werkboek, reader, 'recht uit mijn hart kaarten', LosVast gesprekskaarten, Helpende gedachten gesprekskaarten, Mattenspel, Berg van Herstel en CRKBO-registratie): 2.950 euro (BTW-vrij);
- Eenmalige registratiekosten Register Stichting Kwaliteit Kindbehartiger: 100 euro (BTW-vrij);
- Jaarlijks lidmaatschap Beroepsorganisatie Kindbehartiger: 195 euro (BTW-vrij);
- Collectieve bedrijf- en beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor Kindbehartigers: 78,65 euro (inclusief assurantiebelasting).

Intervisie:

Kindbehartigers dienen minimaal twee keer per jaar intervisie te volgen van 2 uur. Gemiddeld volgen Kindbehartigers 4 intervisies per jaar van 2 uur.

3. Onderbouwing

Probleem

De Kindbehartiger richt zich op kinderen wiens ouders in een scheidingssituatie zitten (basistraject) of die ten gevolge van een scheiding het contact met één van de ouders verloren zijn (hersteltraject). Een scheiding is de beëindiging van een relatie tussen twee samenlevende ouders. Deze relatie kan een huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonen zijn.

Het aandeel kinderen in Nederland dat te maken krijgt met een scheiding is de laatste twintig jaar licht toegenomen. In 2019 ging het om 1,5 procent (+/- 49 duizend) van de minderjarigen; tien jaar eerder ging het om 1,2 procent (Landelijke Jeugdmonitor, 2021). In 10 tot 20% van deze gevallen slagen ouders er niet in om na de scheiding een gezamenlijke vorm van ouderschap te realiseren, zogenoemde 'complexe scheidingen' (Expertteam ouderverstoting, 2021).

Uit studies komt consistent naar voren dat een ouderlijke scheiding zowel op korte als langere termijn leidt tot een verhoogd risico op problemen in het dagelijks functioneren en in de ontwikkeling van kinderen en jongeren (NVO, BPSW & NIP, 2020). Kinderen die een scheiding meemaakten (met name degenen die een complexe scheiding meemaakten) hebben als zij volwassen zijn vaker een lager opleidingsniveau, minder inkomen, meer depressieve klachten, een zwakkere band met ouders en een groter eigen scheidingsrisico dan kinderen van niet-gescheiden ouders. Ook doen volwassen kinderen van gescheiden ouders vaker een beroep op de hulpverlening (Spruijt & Kolmos, 2014). Uit een recente meta-analyse – op basis van onderzoeken van de afgelopen tien jaar – kwam naar voren dat de verschillen tussen jeugdigen uit gescheiden en intacte gezinnen niet kleiner, maar zelfs iets groter zijn geworden (Swartz Den Hollander et al., 2020).

Ook verliest een kwart van de kinderen vroeg of laat na een scheiding het contact met één van zijn of haar ouders: 20% van de volwassen kinderen heeft na de scheiding geen contact meer met hun vader en 5% ziet hun moeder niet meer. Bij volwassen kinderen van niet-gescheiden ouders is dit aandeel veel lager: 2% heeft geen contact met vader en 1% heeft geen contact met moeder (Kalmijn et al., 2018). Zogenoemde 'ouderverstoting' kan op de lange termijn onder andere leiden tot: gedragsproblemen, onveilige hechting, depressie, schaamte, angst en middelengebruik, minder zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen, een lager opleidingsniveau en een beschadigde identiteit (Expertteam ouderverstoting, 2021). Het contactverlies kan daarnaast leiden tot veelvuldige rechtsgang en het inzetten van gestapelde hulpverlening, wat belastend is voor de kinderen, hun familie, hulpverleners en justitie en kostbaar voor de maatschappij als geheel is (Lowenstein, 1991; Greenberg et al, 2016).

Oorzaken

Kinderen wiens ouders scheiden (Basistraject)

Kinderontwikkeling bestaat uit verschillende 'ontwikkelingstaken' per fase, die elk specifieke vaardigheden vereisen (NJI, 2020). Deze taken kunnen stressvol zijn, vooral in suboptimale omstandigheden. Tijdens een scheiding worden kinderen daarnaast geconfronteerd met extra ontwikkelingstaken zoals: de scheiding begrijpen, het losmaken van het conflict van de ouders, het omgaan met verlies, het oplossen van boosheid en zelfverwijt en accepteren dat de scheiding voor altijd is (Van den Berg, 2018).

Volgens het Balansmodel van Bakker et al. (1998) is het van belang dat 'draaglast' en 'draagkracht' in balans zijn tijdens de ontwikkeling. Een scheiding zet het gezin onder druk en verhoogt de draaglast. Een scheiding kan de reguliere ontwikkeling belemmeren als kinderen hierdoor hun ontwikkelingstaken niet kunnen voltooien (Delfos, 2020). Een scheiding kan de draaglast door diverse oorzaken vergroten:

Minder ondersteuning door ouders

Doordat scheidende ouders vaak cognitieve (zoals concentratieverlies), emotionele (zoals boosheid), lichamelijke (zoals slaapproblemen) en gedragsmatige reacties (zoals obsessief gedrag) laten zien, is het lastiger voor hen hun kinderen effectief te ondersteunen (Rodenburg & Maarel, 2016). De verhoogde stress kan resulteren in verminderde responsiviteit en sensitiviteit (NVO, BPSW & NIP, 2020).

Geen goede communicatie/ kind niet betrekken bij de scheiding

Wanneer een kind niet betrokken wordt bij de scheiding kan dit negatieve lange termijngevolgen hebben. Het is juist een beschermende factor wanneer kinderen wel structureel betrokken worden (Van den Berg, 2018).

Conflicten tussen ouders

Scheidende ouders worstelen vaak met het reguleren van hun emoties, wat leidt tot veelvuldige ruzies en/of het vermijden van elkaar (Willén, 2015). Het is schadelijk wanneer kinderen vervolgens tussen beide ouders geplaatst worden, ouders elkaar kwetsen en of de relatie tussen de andere ouder en het kind proberen te veranderen (Afifi et al, 2007). Kinderen kunnen een loyaliteitsconflict krijgen wanneer ze het gevoel hebben te moeten kiezen tussen ouders, wat later kan leiden tot zelfverwijt en een minder goede relatie met de ouders (Fosco & Grych, 2010).

Negatieve gevoelens en misvattingen n.a.v. scheiding

Kinderen kunnen tijdens een scheiding last hebben van separatieangst (Singendonk & Meesters, 2012), verminderd zelfvertrouwen (Demo & Fine, 2010), fantasieën over het herenigen van hun ouders (van den Berg, 2018), stress (van der Valk et al., 2020), en neigingen om zichzelf de schuld te geven of zich verantwoordelijk te voelen voor de scheiding (Pedro-Caroll, 2017). Deze kinderen lopen een hoger risico op het ontwikkelen van probleemgedrag (Pedro-Caroll, 2010).

Moeilijkheden om emoties te uiten tijdens de scheiding

Tijdens een scheiding ervaren kinderen soms moeilijkheden bij het uiten van hun emoties (Pedro-Caroll, 2017). Zij kunnen dan een disfunctionele copingstijl inzetten, zoals: het verbergen van hun emoties om hun -al kwetsbare- ouders te beschermen. Op deze manier nemen ze de last onbedoeld op hun eigen schouders en dit kan leiden tot problemen op de lange termijn (van den Berg, 2018). Zo blijkt emotionele disregulatie bij kinderen een van de belangrijkste lange-termijn gevolgen te zijn voor kinderen die een vechtscheiding hebben meegemaakt (Radetzki et al., 2021).

Oneigenlijke taken

Tijdens een scheiding kan parentificatie optreden. Dit is een situatie waarin een kind verantwoordelijk wordt gemaakt of zich verantwoordelijk voelt voor het welzijn van de ouders, vaak door taken op zich te nemen die niet passend zijn voor hun leeftijd (van der Valk et al., 2020). Dit worden 'oneigenlijke taken' genoemd.

Andere risicofactoren

Bij complexe scheidingen komen risicofactoren in beeld die de draaglast van kinderen verder vergroten en uiteindelijk voor negatieve lange-termijn effecten kunnen zorgen, zoals familiaal geweld en ernstige en langdurige ruzies tussen ouders (Mooney et al, 2009). Ook financiële achteruitgang of armoede ten gevolge van de scheiding, slechte mentale gezondheid van de ouders en een lage sociaaleconomische status zijn risicofactoren.

Kinderen die na scheiding het contact met een ouder verloren zijn (Hersteltraject)

Contactbreuk is vaak, maar niet altijd, een pijnlijk eindproduct van complexe scheiding, gekenmerkt door aanhoudende ernstige conflicten tussen ouders (Expertteam Ouderverstoting, 2021). Kinderen kunnen zich gedwongen voelen om te kiezen tussen beide ouders, wat zorgt voor een innerlijk conflict bij het kind die van nature loyaal wil zijn aan beide ouders (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973; Bernet et al., 2016). Het Expertteam Ouderverstoting heeft de belangrijkste risicofactoren van contactbreuk benoemd:

Woonarrangement en frequentie van contact

Veel kinderen wonen na een scheiding bij hun moeder, en bijna de helft ziet hun vader slechts één keer per maand. Dit beperkte contact is sterk gerelateerd aan het risico op contactverlies.

Opleidingsniveau

Bij universitair opgeleide vaders is het contactverlies met hun kinderen 18%, terwijl dit bij vaders met een lagere beroepsopleiding oploopt tot 36%.

Contact direct na scheiding

Als een vader zijn kind in het eerste jaar na de scheiding weinig ziet (minder dan maandelijks), is het risico op latere contactbreuk (als het kind 25-45 jaar is) zelfs 36%.

Risicofactoren vader

Alcoholgebruik, verslavingsproblematiek en psychische problemen bij de vader worden genoemd als risicofactoren voor contactverlies.

Additionele risicofactoren:

Vroege scheiding in het leven van het kind;
Traditionele taakverdeling tussen ouders;
Grote woonafstand tussen ouders;
Langdurig gebrek aan een passende woning voor de vertrekkende ouder.

De belangrijkste beschermende factor is co-ouderschap. Stevig co-ouderschap, gekenmerkt door een coöperatieve relatie en effectieve communicatie tussen ouders, is cruciaal voor het welzijn van kinderen na een scheiding. Ouders die goed communiceren en samenwerken tijdens de scheiding ervaren minder conflicten (Rejaän et al., 2020; Langenbrunner et al., 2013; Kalmijn, 2015).

Aan te pakken factoren

Algemeen

De Kindbehaartiger zet in op enkele veel voorkomende factoren die kunnen spelen bij kinderen en jongeren na een ouderlijke scheiding. Deze factoren worden ook in De Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen onderscheiden en kunnen (positief) beïnvloed worden door adequate interventie (NVO, BPSW en NIP, 2020).

- Stress;
- Parentificatie en oneigenlijke taken;
- Loyaliteitsconflicten;
- Contactverlies;
- Hechtingsproblemen.

Basistraject-kinderen

De Kindbehaartiger ondersteunt kinderen binnen het Basistraject bij hun emotionele welzijn zodat ze zich kunnen richten op hun ontwikkelingstaken door kinderen te helpen om **de scheiding op hun niveau te begrijpen** (subdoel 1). Daarnaast leren kinderen **om te gaan met de soms complexe emoties** die de scheiding oproept (subdoel 2) en worden oneigenlijke taken inzichtelijk gemaakt (subdoel 3). Tot slot worden kinderen zoveel mogelijk **betrokken bij de beslissingen** rondom de scheiding en worden hun wensen en behoeften in beeld gebracht (subdoel 4).

Basistraject-ouders

De Kindbehaartiger werkt binnen het Basistraject met ouders aan een kindvriendelijk verhaal over de scheiding (subdoel 1). Daarnaast helpt de Kindbehaartiger ouders **inzicht te krijgen in de scheiding vanuit het perspectief van het kind** en in de **invloed van hun eigen gevoelens van rouw en verlies** omtrent de scheiding op hun kind (subdoel 2). Tot slot leren ouders over het belang van **de emotionele band van het kind met beide ouders** (subdoel 3).

Hersteltraject-kinderen

De Kindbehaartiger werkt binnen Hersteltraject aan **het herstellen en normaliseren van het contact** tussen het kind en de ouder met wie het contact verloren is geraakt (subdoel 1). Daarnaast doet het kind positieve ervaringen op met de ouder met wie het contact verloren is geraakt (subdoel 2) en voelt het kind zich vrij om emoties te tonen bij ouders (subdoel 3).

Hersteltraject-ouders

De Kindbehaartiger werkt binnen het Hersteltraject aan **het herstellen en normaliseren van het contact** tussen het kind en de ouder met wie het contact verloren is geraakt (subdoel 1). Ook zijn er duidelijke afspraken over de omgangregelingen tussen beide ouders (subdoel 2) en **leren ouders over het effect van hun gedrag** op het loyaliteitsgevoel van het kind en van de lange termijneffecten van ouderverstoting (subdoel 3). Tot slot leren ouders over het belang van de emotionele band van het kind met beide ouders (subdoel 4) en beschikken zij over tools om een **gezonde hechtingsrelatie met hun kind te bevorderen** (subdoel 5).

Verantwoording

Kindbehaartiger- algemeen

Steunfiguur voor het kind

Aangezien ouders tijdens een scheiding soms emotioneel onvoldoende beschikbaar zijn voor hun kinderen, kan een neutrale steunfiguur kinderen helpen om hun emotionele

welzijn te waarborgen (Scheiden zonder Schade, 2021). Deze professional biedt een veilige en ondersteunende omgeving, essentieel voor kinderen om hun gedachten, gevoelens en zorgen te uiten los van de stressvolle thuissituatie. De erkenning van de emoties van kinderen en de verduidelijking van hun behoeften zijn sleutelaspecten in deze rol. Bovendien benadrukken jongeren zelf het belang van toegankelijke informatie en advies over hun rechten en de gevolgen van de scheiding (Collegio, 2014). Daarnaast wordt steeds meer gepleit voor het actief betrekken van de stemmen en mening van kinderen tijdens besluitvormingsprocessen in het familierecht (Henderson-Dekort et al., 2021). Het WODC benadrukt de noodzaak van gespecialiseerde begeleiding tijdens dit proces om stress en spanning te verminderen (Bruning et al., 2020). Op deze manier kunnen zelfs kleuters effectief deelnemen aan justitiële besluitvormingsprocessen.

Leeftijdsadequate (spel)methodieken

De Kindbehartiger helpt kinderen de scheiding op hun eigen ontwikkelingsniveau te begrijpen en te verwerken; spel en exploratie kunnen hierbij belangrijke hulpmiddelen zijn (Piaget, 1964). De Kindbehartiger maakt gebruik van speelse en creatieve leeftijdsadequate methoden om kinderen te helpen bij het uiten van emoties, het begrijpen van hun ervaringen en het ontwikkelen van copingvaardigheden. De Kindbehartiger zet ook concrete en visuele methoden in om de complexiteit van de scheiding en de gezinsdynamiek te verhelderen. Dit is vooral belangrijk voor jonge kinderen, die vaak meer non-verbaal georiënteerd zijn en waarvoor het uiten van gedachten en gevoelens in woorden nog uitdagend kan zijn. De specifieke inzet van 'emotiespellen' en 'emotiekaarten', helpt kinderen bij het identificeren, begrijpen en verwerken van hun emoties (Pedro-Caroll, 2017). Bovendien blijkt speltherapie een effectieve interventie voor kinderen met emotionele en gedragsproblemen, doordat het uniek inspeelt op hun ontwikkelingsbehoeften (Bratton et al., 2005).

De-escalerende en stress-sensitieve aanpak

De werkwijze van de Kindbehartiger kenmerkt zich door een de-escalerende, stress-sensitieve aanpak. Zo erkent en valideert de Kindbehartiger de emoties en stress van ouders en kinderen zodat zij zich gehoord en begrepen voelen, biedt hij/zij ondersteuning bij het ontwikkelen van constructieve en respectvolle communicatievaardigheden tussen ouders en kinderen, reikt strategieën voor conflictresolutie aan en waarborgt duidelijk grenzen zodat de veiligheid van betrokkenen ten alle tijden gegarandeerd is. Deze werkwijze is in lijn met de aanbevelingen van de Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen (2020).

Kortdurende interventie

Het basistraject Kindbehartiger is een kortdurende interventie; onderzoek toont dat interventies rondom scheiding het beste lijken te werken wanneer zij kortdurend en maximaal tien bijeenkomsten beslaan van gemiddeld zestig tot vijfenzeventig minuten per bijeenkomst (Ince & Verheijde, 2015).

Basistraject- kind

Het leren begrijpen van de scheiding op het eigen niveau

De Kindbehartiger helpt kinderen begrijpen wat een scheiding is en te verwoorden wat zij nodig hebben van hun ouders tijdens de scheidingsprocedure. Het bieden van psycho-educatie is een goede methode om kinderen meer inzicht in de scheiding te geven (Ince & Verheijde, 2015). Op een gestructureerde manier praten met kinderen over zaken die voor hen van belang zijn en hen ondersteuning bieden tijdens het scheidingsproces blijkt

hun mentale gezondheid positief te ondersteunen (Rose, 2009). Een belangrijke randvoorwaarde om dit effectief te doen is dat de betrokken professional kennis heeft over ontwikkelingsfase- en taken van het kind (NVO, BPSW & NIP, 2020): dit is een belangrijk onderdeel van de opleiding en werkwijze De Kindbehartiger.

Betrekken van kinderen bij scheidingsgerelateerde beslissingen

Het is belangrijk voor het emotionele welzijn van kinderen dat zij vanaf het begin betrokken worden bij (zorg)regelingen tijdens een echtscheiding (van den Berg, 2018). Zo is het goed als ouders hun kinderen duidelijk informeren over het scheidingsproces, de gezinsdynamiek bespreken en positieve communicatie tussen het kind en beide ouders in stand houden. Ook hangt het meepraten van kinderen en jongeren over scheidingsgerelateerde regelingen, zoals het ouderschapsplan, samenhangt met meer tevredenheid over het contact met hun ouders (van der Valk, 2013).

Emotiebegrip- uiting en verwerking

Aandacht voor en hulp bij de extra ontwikkelingstaken die kinderen hebben tijdens de scheiding, zoals het leren begrijpen, uiten en verwerken van emoties kan negatieve lange termijngevolgen voorkomen (Pedro-Carroll, 2017). Ook is het van belang dat kinderen inzicht hebben in misvattingen en onrealistische gedachten die zij hanteren n.a.v. de scheiding (bijvoorbeeld: het is mijn schuld, of: de scheiding is maar tijdelijk). Interventies voor kinderen in de basisschoolleeftijd die zich richten op het verwerken en herkennen van deze scheidingsgerelateerde gevoelens helpen bij het voorkomen van problemen na scheiding (Wolchik et al., 2000).

Parentificatie en oneigenlijke taken

Het is belangrijk om parentificatie en oneigenlijke taken aan te pakken, omdat dit bijna altijd ten koste gaat van normale ontwikkelingstaken die bij de leeftijd van het kind horen (NVO, BPSW & NIP, 2020). Tijdens het Kindbehartigertraject wordt door middel van o.a. het systeemspel 'Niet jouw taak' inzichtelijk gemaakt of een kind oneigenlijke taken uitvoert en hoe er mogelijke wijzigingen in het gezinssysteem aangebracht kunnen worden. Kinderen en ouders krijgen ook psycho-educatie over de negatieve gevolgen van parentificatie.

Basistraject- Ouders

Verplaatsen in het perspectief van het kind

Ouders leren tijdens de interventie Kindbehartiger de scheiding -op een manier passend bij leeftijd en ontwikkelingsfase- aan het kind uit te leggen en leren zich verplaatsen in het perspectief van hun kind. Uit onderzoek blijkt dat dit een positieve invloed kan hebben op de hechtingsrelatie (Slade, 2005).

Inzicht in (de invloed van) eigen gevoelens rouw en verlies omtrent de scheiding

Emotiesocialisatie is het proces waarbij kinderen in interactie met hun ouders leren hoe ze hun emoties moeten begrijpen, uiten en reguleren. Dit legt een belangrijke basis voor de ontwikkeling van positief sociaal-emotioneel kindgedrag, zoals empathie en prosociaal gedrag (Wilson, 2012). Wanneer ouders inzicht hebben in hun eigen emotionele ervaringen tijdens een scheiding dan kan dit helpen om beter te communiceren, empathie te tonen voor de emoties van hun kinderen en samen te werken aan het creëren van een veilige en stabiele omgeving (Rodenburg & van der Maarel, 2016).

Ouderschapsplan

De Kindbehartiger adviseert ouders en kinderen desgevraagd, maar niet verplicht, over de regelingen die in het belang van het kind opgenomen kunnen worden in het ouderschapsplan.

Hersteltraject - kind

Herstellen en normaliseren contact

Binnen het Hersteltraject zet de Kindbehartiger in op het herstellen en normaliseren van het contact tussen het kind en beide ouders. Uit onderzoek blijkt een duidelijk verband tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het functioneren van het kind na de scheiding: wanneer kinderen een goede band met beide ouders hebben gaat het aanzienlijk beter met hen dan wanneer zij dit niet hebben (Emery, 2011). Ook toont Nederlands onderzoek aan dat kinderen van ouders die na een scheiding coöperatief kunnen functioneren minder kans hebben op internaliserende problemen dan kinderen van ouders die dit niet kunnen (Rejaän, 2017).

Vrij en veilig voelen bij beide ouders

Kinderen die gedurende een langere periode geen contact hebben met één van hun ouders ontwikkelen vaak een vervormd beeld van deze ouder, gewoonlijk beïnvloed door de percepties en houdingen van de andere ouder. In dergelijke situaties is het essentieel om het vervormde beeld van het kind kritisch te evalueren en hen te begeleiden in het ontwikkelen van kritisch denkvermogen. Psycho-educatie kan hierbij helpen (Templer et al., 2017). Daarbij is het niet alleen belangrijk om het kind te onderwijzen over de dynamiek van ouderverstoting, maar ook om een veilige ruimte te creëren waarin het kind zich vrij voelt om emoties openlijk te uiten bij beide ouders. Hiervoor zet de Kindbehartiger de 'Berg van Herstel' methodiek in.

Hersteltraject- ouders

Inzicht (in effect) van eigen gedrag

Psycho-educatie voor ouders over de gevolgen van loyaliteitsconflicten en ouderverstoting voor hun kind wordt als belangrijk onderdeel gezien van tijdige preventie van complexe ouderverstotingsproblematiek (Expertteam Ouderverstoting, 2021). Hierbij is het van belang dat ouders inzicht hebben in hun eigen rol als opvoeder, dat zij hun conflicten beheersen en geen ruzie maken in het bijzijn van het kind (NVO, BPSW & NIP, 2020).

Gezonde hechtingsrelatie bevorderen.

Een onveilige hechtingsstijl kan een gevolg zijn voor kinderen die te maken hebben gehad met ouderverstoting (Ben-Ami & Baker, 2012). Daarom biedt De Kindbehartiger ouders tools om een gezonde hechtingsrelatie tussen beide ouders en kind te bevorderen. Deze hechtingsgereedschappen zijn afkomstig van Neufeld (2014) en gericht op cultiveren van een veilige en veerkrachtige band tussen ouders en hun kinderen. Bijvoorbeeld doordat ouders verantwoordelijkheid en initiatief nemen in de relatie en doordat het kind beschermd wordt door ouders voor problemen die te groot zijn om zelf op te lossen.

4. Onderzoek

Onderzoek naar de uitvoering

Onderzoek 1: Bereik Kindbehartiger (2022)

Marieke Lips (2023)

In 2022 waren 65-70 Kindbehartigers actief die circa 2.430 kinderen (1-5 per gezin) ondersteunden. Een gemiddeld traject besloeg 3 tot 6 maanden. Uitzondering hierop waren de zaken die om langere ondersteuning vroegen van 9 maanden tot een jaar, dan wel waarbij een monitor rol werd ingezet. Ook zijn soms stiefkinderen ondersteund naast het kind uit het kerngezin.

Een Kindbehartiger die de praktijk volledig rondom Kindbehartiging draait bereikt tussen de 50-60 kinderen per jaar. Een gemiddeld draaiende Kindbehartiger bereikt tussen de 30-50 kinderen per jaar. Een startende Kindbehartiger dan wel een Kindbehartiger met een andere functie ernaast bereikt tussen de 0 en 30 kinderen per jaar.

Onderzoek 2: Raad van Kinderen (2018)

Raad van de Kinderen (2018)

Vanuit de Beroepsorganisatie Kindbehartiger is in 2018 een Raad van Kinderen ingezet om onderzoek te doen naar de rol en werkwijze waarbij de input van kinderen hierin specifiek wordt meegenomen. De Beroepsorganisatie heeft de rol van de Kindbehartiger opgericht voor kinderen en wil weten of dat wat is opgericht voor kinderen ook daadwerkelijk aansluit bij wat zij in een scheidingssituatie van de Kindbehartiger nodig hebben. Dit zodat de rol niet alleen voor maar ook door kinderen is ingegeven. De reden dat een Raad van Kinderen is ingezet, is om vraagstukken voor te kunnen leggen aan kinderen die hen raken op maatschappelijk gebied en waar de rol van de Kindbehartiger aan raakt als ook de wereld waarin de rol van de Kindbehartiger zich beweegt.

Resultaten & aanbevelingen

De Raad van Kinderen heeft adviezen afgegeven over

- het werkboek kindvriendelijker maken en meer laten aansluiten op kinderen
- de website verbeteren en laten aansluiten bij ouders en kinderen met referenties erin opnemen
- de methodieken uitwerken die per leeftijdsfase passend zijn
- het ontwikkelen van een kinderrechtenboekje in de taal van kinderen

Integratie van de aanbevelingen

De Beroepsorganisatie heeft het werkboek (vorm) en de website (vorm en inhoud) vernieuwd en meer kindvriendelijk gemaakt en laten aansluiten bij ouders en kinderen. Er is een eigen kind-werkboek en een ouder-werkboek. Het kind-werkboek omvat meer plaatjes en opdrachten die spelenderwijs direct gebruikt (uit het boek gekopieerd) kunnen worden. De website is vernieuwd met een homepage en eigen pagina voor ouders en voor het kind. Ook zijn recensies opgenomen. De methodieken zijn aangepast en opgedeeld per leeftijdsfase en er is een kinderrechtenboekje in de taal van kinderen ontwikkeld.

Onderzoek 3: De stem van het kind in het echtscheidingsrecht (2016)

Marlon Dijkhuizen, Sociaal Juridische Dienstverlening, Hanzehogeschool van Groningen (2016)

Er is onderzoek gedaan naar de mogelijke verbeterpunten in de werkwijze van de Kindbehartiger met als doel om aanbevelingen te doen aan de Beroepsorganisatie Kindbehartiger. De vraag die centraal stond is: "Hoe wordt door de Beroepsorganisatie Kindbehartiger gezorgd voor de waarborg van de rechten van het kind in scheidingssituaties en welke aanpassingen zijn nodig in de werkwijze van de

Kindbehartiger om de nationale-en internationale rechten van het kind in scheidingssituaties nog meer te waarborgen?” Het onderzoek is opgedeeld in drie fasen. In de eerste fase van dit onderzoek is de theorie uiteengezet, gevolgd door in fase 2 de praktijk en in fase 3 is een analyse gedaan.

Theoretische fase

- Deelvraag 1: Welke rechten kent de internationale- en nationale wet- en regelgeving voor kinderen in scheidingssituaties? Bronnen: het IVRK, het EVRM, Burgerlijk Wetboek 1, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, internationale- en nationale jurisprudentie.
- Deelvraag 2: Aan welke regels zijn de Kindbehartigers gebonden vanuit de Beroepscode Beroepsorganisatie Kindbehartiger en het Protocol Kindbehartiger? Bronnen: Beroepscode Beroepsorganisatie Kindbehartiger en het Protocol Kindbehartiger.

Praktijkgerichte fase: interviews met Kindbehartigers

- Deelvraag 3: Hoe ziet de werkwijze van de Kindbehartiger eruit met betrekking tot de waarborg van de rechten van het kind? Methode: onderzoekspunten die voortvloeiden uit de literatuur zijn verwerkt in vragenlijsten en open-interviews.
- Deelvraag 4: In hoeverre worden er door de Kindbehartigers in hun werkwijze knelpunten ervaren en welke knelpunten zijn dat? Methode: vragenlijst en open-interviews van de toen actieve Kindbehartigers (circa 40-50 respondenten).

Analytische fase

- Deelvraag 5: Hoe wordt er in de werkwijze door de Kindbehartiger rekening gehouden met internationale- en nationale criteria uit de wet, de Beroepscode Beroepsorganisatie Kindbehartiger en het Protocol Kindbehartiger?
- Deelvraag 6: Tegen welke knelpunten uit de wet, de Beroepscode Beroepsorganisatie Kindbehartiger en het Protocol Kindbehartiger loopt de Kindbehartiger aan en in hoeverre leveren die een beperking op voor de rol van de Kindbehartiger?

De resultaten uit het theoretische kader zijn vergeleken met de resultaten van het praktijkgerichte onderzoek. Op basis van de conclusies die uit deze vergelijking zijn getrokken, zijn aanbevelingen gedaan aan de Beroepsorganisatie Kindbehartiger.

Resultaten

De belangrijkste aspecten die uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen zijn in het kort:

- Het belang van het kind vormt te allen tijde de eerste overweging;
- Het proces en de ondersteuning worden afgestemd op de behoeften van het kind, waarbij rekening wordt gehouden met zaken als de leeftijd, de ontwikkelingsfase en het cognitieve vermogen van het kind;
- Het kind wordt in de praktijk op gepaste wijze betrokken bij belangrijke beslissingen, zonder dat hier een leeftijdsvereiste aan is gebonden. Hiermee wordt verder gekeken dan nationale wetgeving en wordt gezorgd voor de waarborg van bepalingen uit het Kinderrechtenverdrag;
- Voor het aangaan van het ondersteuningstraject is toestemming nodig van de gezaghebbende ouder(s). Het verkrijgen van die toestemming kan in de praktijk een groot knelpunt opleveren;
- De Kindbehartigers achten het kinderverhoor zoals het nu bestaat niet in het belang van het kind en vinden dat het kind hierbij ondersteuning van een belangenbehartiger moet krijgen;
- Kinderen worden in de praktijk door de Kindbehartigers veel betrokken bij het ouderschapsplan. Vanuit enkel de literatuur is daar niet een dringende grondslag voor;

- Het Protocol Kindbehartiger en de Beroepscode Kindbehartiger bieden steun aan het werk in de praktijk;
- Omdat de Kindbehartiger geen jurist is, is er af en toe wat verwarring over de 'basisregels' vanuit de wet en regelgeving;
- De Kindbehartigers vinden het soms lastig om te bepalen welke uren zij kunnen declareren;
- Nieuwe en onbekende situaties leveren soms knelpunten op.

Aanbevelingen

- Ontwikkel een werkbaar hulpmiddel (voor niet-juridische Kindbehartigers) met de basisregels en de daarbij behorende juridische aandachtspunten;
- Ontwikkel manieren om te kunnen profiteren van elkaars expertise;
- Lobby voor de Kindbehartiger als ondersteuning voor een kind die naar de rechtbank gaat;
- Bespreek met de Kindbehartigers hoe zij om zouden kunnen gaan met te declareren uren;
- Zorg voor een gelegenheid, zoals een besloten digitale omgeving waar Kindbehartigers dilemma's kunnen plaatsen, elkaar tips kunnen geven en elkaar vragen kunnen stellen.

Integratie van de aanbevelingen

De aanbevelingen zijn verwerkt waarbij een informatieblad is ontwikkeld en een training is opgezet over het juridisch kader. Daarnaast is een platform gecreëerd waar Kindbehartigers elkaar kunnen vinden en kunnen samenwerken mede door de inzet van overlegtafels en regio coördinatoren in iedere regio. De lobby over de rol van de Kindbehartiger is in brede zin binnen de sector versterkt.

Onderzoek 4

De rechten van een kind in een (v)chtscheidingssituatie

Esther Kohne, HBO Rechten, NTI Hogeschool (2016)

Het doel van het onderzoek is geweest te onderzoeken of de werkwijze van de Beroepsorganisatie Kindbehartiger zal zorgen voor een betere waarborging van de belangen van het minderjarige kind die met een scheidingssituatie te maken heeft. Hiervoor is de onderzoeksvraag opgesteld: 'Op welke wijze kan de aanpak van de Beroepsorganisatie Kindbehartiger bijdragen aan een oplossing voor de knelpunten rondom de waarborging van de belangen van het minderjarige kind tijdens de echtscheidingsprocedure van zijn ouders?'

Eerst is onderzocht hoe de Nederlandse wet het belang van het kind tijdens de echtscheidingsprocedure nu tracht te beschermen. Daarna is nagegaan of er knelpunten aanwezig zijn in het huidige rechtssysteem waardoor het belang van het kind niet volledig beschermd wordt. Daarnaast is de werkwijze van de Beroepsorganisatie, met de rol van de Kindbehartiger, bekeken en is nagegaan of hier nog knelpunten aan kleven.

Om dit te onderzoeken zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke rechten hebben kinderen volgens de nationale en internationale wetgeving ten tijde van de echtscheidingsprocedure?
2. Hoe worden de belangen van kinderen tijdens de echtscheidingsprocedure in de praktijk gewaarborgd?
3. Welke knelpunten met betrekking tot de bescherming van de belangen van kinderen tijdens de echtscheidingsprocedure doen zich in de praktijk voor?
4. Hoe beoogt de Beroepsorganisatie Kindbehartiger een oplossing te bieden voor de knelpunten rondom de waarborging van de belangen van het minderjarige kind ten tijde van de echtscheidingsprocedure?

Om de deelvragen te beantwoorden, is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek, is een online enquête uitgezet onder professionals die dagelijks te maken hebben met kinderen in echtscheidingssituaties (45 respondenten), en zijn er 10 interviews gehouden met Kindbehartigers en andere scheidingsprofessionals.

Resultaten

Gebleken is dat de Nederlandse wet verschillende instrumenten in het leven heeft geroepen om het kind tijdens de echtscheiding van zijn ouders te beschermen. Helaas zijn er enkele knelpunten aanwezig. Het belangrijkste knelpunt is dat een kind volgens internationale wetgeving altijd in de gelegenheid gesteld moet worden gehoord te worden (art 12 IVRK), niet pas wanneer hij de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt zoals in de Nederlandse wet geldend is. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat het ouderschapsplan niet voor minder conflicten na de echtscheiding heeft gezorgd (WODC, 2014) en zijn er, ondanks aansporingen hiertoe (Nationale Kinderombudsman, 2013), ook geen kwaliteitsvereisten voor de bijzondere curator opgesteld wat er voor zorgt dat kennis en kunde kan ontbreken. Uit eigen onderzoek is gebleken dat juridisering van het echtscheidingsproces voor het kind niet gewenst is.

Uit een bespreking van de werkwijze van de Kindbehartiger is vervolgens gebleken dat de Kindbehartiger veel van deze knelpunten kan oplossen. Een Kindbehartiger zal met elk kind in gesprek gaan, ongeacht zijn leeftijd. Ook voldoet een Kindbehartiger aan kwaliteits- en opleidingsvereisten. De Kindbehartiger kan tussen ouders en het kind bemiddelen in samenwerking met andere (sociale) professionals, om zo de totstandkoming van een goed ouderschapsplan te stimuleren en kan eventueel de stem van het kind vertalen richting het juridisch speelveld waardoor het kind niet onnodig bij juridische zaken betrokken wordt.

Geconcludeerd is dan ook dat de Kindbehartiger een waardevolle aanvulling is op het huidige (rechts)systeem.

Aanbevelingen

1. Vergroot de bekendheid van de Kindbehartiger door informatieve berichten op sociale media te plaatsen en deel te nemen aan juridische evenementen en evenementen op het gebied van het welzijn van het kind;
2. Lobby in de politiek voor het belang van een kindvriendelijk rechtssysteem en informeer over wat de Kindbehartiger daarin kan betekenen;
3. Blijf de kwaliteit waarborgen, wanneer sprake is van toenemende interesse in deelname aan de opleiding Kindbehartiger
4. Houd een duidelijk onderscheid tussen de rol van de bijzondere curator en de Kindbehartiger en benadruk hoe deze rollen elkaar kunnen aanvullen.

Integratie van de aanbevelingen

De aanbevelingen zijn doorgevoerd binnen de Beroepsorganisatie. Specifiek is een artikel geschreven in conflicthantering over de rol van de Kindbehartiger en de bijzondere curator. Tijdens de opleiding Kindbehartiger wordt specifiek ingegaan op de rollen en de verschillen komen in de eindtoets terug.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Inhoudelijke werkzame elementen

- Het centraal zetten en horen van (de stem van) het kind tijdens een scheidingsprocedure;
- Een steunfiguur specifiek voor het kind tijdens de scheiding van de ouders;
- Toegankelijke informatie en advies over de scheiding voor kinderen;
- Psycho-educatie aan het kind om (op eigen ontwikkelingsniveau) meer inzicht te krijgen in de oorzaken en gevolgen van de scheiding;
- Betrekken van het kind bij scheidingsgerelateerde beslissingen;
- Het kinderen helpen om scheidingsgerelateerde emoties te herkennen, te begrijpen en te uiten;
- Het gebruik van leeftijdsadequate (non-verbale) spelmethodieken die aansluiten bij de ontwikkelingsfase van het kind om het kind te helpen emoties rondom de scheiding te verwoorden en te plaatsen;
- Het aanpakken van misvattingen en onrealistische gedachten die kinderen over de scheiding hebben (zoals schuldgevoelens);
- Psycho-educatie aan de ouders over de gevolgen van de scheiding, ouderverstoting en de behoeften van het kind tijdens de scheiding;
- Ouders inzicht geven in eigen gevoelens omtrent rouw en verlies bij de scheiding;
- Preventief afdekken van weerstand tegen de interventie door het eigen (rouw)proces en verhaal van ouders in kaart te brengen waardoor zij meer emotioneel beschikbaar kunnen zijn voor hun kind;
- De-escalerende en stress-sensitieve werkwijze;
- (**Basistraject**) Kortdurende interventie met maximaal tien bijeenkomsten van +/- 60 minuten per bijeenkomst;
- (**Hersteltraject**) Herstellen ouder-kind relatie met beide ouders.
- (**Hersteltraject**) Ouders tools geven om een gezonde hechtingsrelatie met het kind aan te gaan.

Praktische werkzame elementen

- Samenwerking met medici, therapeuten, psychologen, orthopedagogen, jeugdzorgverleners of de juridische vertegenwoordiging van de ouders;
- De verbinding met het juridisch speelveld, waarbij de stem van het kind vertaald wordt in een advies, dat (advocaten van) ouders kunnen meenemen in *mediation*;
- De Kindbehartiger heeft kennis over de verschillende ontwikkelingsfases- en taken van kinderen.

6. Aangehaalde literatuur

- Bakker, I., Bakker, C., Van Dijke, A., & Terpstra, L. (1998). *O&O in perspectief* (p. 21). Utrecht: NIZW
- Ben-Ami, N., & Baker, A. J. L. (2012). The long-term correlates of childhood exposure to parental alienation on adult self-sufficiency and well-being. *American Journal of Family Therapy*, 40, 169–183. <https://doi.org/10.1080/01926187.2011.601206>
- Bernet w., Marianne Z. Wamboldt, William E. Narrow (2016). Child Affected by Parental Relationship Distress. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, Volume 55, Issue 7, 2016, Pages 571-579.
- Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(4), 376–390.
- Bruning, M. R., et al. (2020). *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers. (Meijers-reeks nr. 335).
- Collegio, Kennispraktijk voor de Jeugdzorg. (2004). Vertrouwenspersoon voor kinderen met scheidings- en omgangsproblemen.
- Delfos, M. F. (2020). *Luister je wel naar mij?* Amsterdam: Swp, Uitgeverij B.V.
- Demo, & Fine. (2010). *Beyond the average divorce*. SAGE, p. 126.
- Emery, R. E. (2011). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation* (2nd ed.). Guilford Press.
- Expertteam ouderverstoting/complexe omgangsproblematiek. (2021). *Adviesrapport Januari 2021 Expertteam ouderverstoting/ complexe omgangsproblematiek*.
- Fosco, G. M., & Grych, J. H. (2010). Adolescent triangulation into parental conflicts: Longitudinal implications for appraisals and adolescent-parent relations. *Journal of Marriage and Family*, 72(2), 254-266.
- Greenberg, L. R., Doi Fick, L., & Schnider, H. R. A. (2016). Catching them before too much damage is done: Early intervention with resistance-refusal dynamics. *Family Court Review*, 54(4), 548-563.
- Henderson-Dekort, Smits, & Van Bakel. (2021). The meaningful participation and complex capacities of children in family law. *The International Journal of Children's Rights*, 29, 95.
- Ince, D., & Verheijde, E. (2015). Wat werkt bij scheiding? Nederlands Jeugdinstituut.
- Kalmijn, M., et al. (2015). A multi-actor study of adult children and their parents in complex families: Design and content of the OKiN Survey. *European Sociological Review*, 34(4), 452-470.
- Kalmijn, M. (2015). Kinderen en hun gescheiden vaders in vier Europese landen. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 31(7), 4-7.
- Landelijke jeugdmonitor. (2021). Webpublicatie 'Iets meer kinderen maakten scheiding mee', gepubliceerd op 14-12-2021.
- Langenbrunner, M. R., Cox, M. E., & Cherry, D. (2013). Psychometrics of LOCA: Level of conflict assessment of divorcing or separating couples. *Journal of Divorce and Remarriage*, 54, 439-457.
- Lowenstein, L. F. (1991). Child sexual abuse in custody and visitation litigation: Representation for the benefit of victims. *UMKC Law Review*, 60(2), 227-284.
- McIntosh. (2017). Child inclusion as a principle and as evidence-based practice: Applications to family law services and related sectors. *AFRC Issues* 1.
- Mooney, A., Oliver, C., & Smith, M. (2009). Impact of family breakdown on children's well-being. London: Department for Children, Schools and Families.

Nederlands Jeugdinstituut. (2017). Hechting en hechtingsproblemen. Risico- en beschermende factoren. Geraadpleegd op 16-03-2023, via <https://www.nji.nl/Hechting-en-hechtingsproblemen-Probleemschets-Gevolgen>.

Neufeld, G., & Mate, G. (2014). *Laat je kind niet los!* (1ste editie). Manteau.

NVO, BPSW & NIP. (2020). Richtlijn scheiding en problemen van jeugdigen.

Pedro-Carroll (2017). *Kinderen op de eerste plaats*. Amsterdam: Nieuwezijds B.V., Uitgeverij.

Pedro-Carroll, J. L. (2010). *Putting children first: Proven parenting strategies for helping children thrive through divorce*. New York, NY: Avery (Penguin).

Pedro-Carroll, J., & Reddy, L. (2005). A preventive play intervention to foster children's resilience in the aftermath of divorce. In L. Reddy, T. Files-Hall, & C. Schaefer (Eds.), *Empirically based play interventions for children* (pp. 51-75). Washington, DC: American Psychological Association.

Piaget, J. (1964). Cognitive development in children development and learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 2, 176-186.

Radetzki, P. A., Deleurme, K. A., & Rogers, S. M. (2021). The implications of high-conflict divorce on adult-children: Five factors related to well-being. *Journal of Family Studies*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/13229400.2020.1754277>

Rejaän, Z. (2017). Coparenting na scheiding en internaliserende en externaliserende problemen bij Nederlandse jongeren [Masterscriptie]. Universiteit Utrecht.

Rejaän, Z., Van der Valk, I. E., & Branje, S. J. T. (2020). Postdivorce coparenting patterns and relations with adolescent adjustment. Manuscript submitted for publication.

Rodenburg & van der Maarel. (2016). *Vechten voor je scheiding, een aanpak voor postrelationele rouw*.

Rose, S. R. (2009). A review of effectiveness of group work with children of divorce. *Social Work with Groups*, 32, 222-229.

Scheiden zonder Schade. (2021). Handreiking Steunfiguur Kind.

Singendonk & Meesters. (2012). Kind en echtscheiding: een ontwikkelingspsychologisch perspectief, p. 73.

Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment and Human Development*, 7(3), 269-282.

Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen: Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Swartz-den Hollander, E., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. J. T. (2020). Parental divorce and children's adjustment: An updated meta-analysis. Manuscript submitted for publication.

Templer, K., Matthewson, M., Haines, J., & Cox, G. D. (2017). Recommendations for best practice in response to parental alienation: Findings from a systematic review. *Journal of Family Therapy*, 39, 103-122. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12137>

Van den Berg, T. (2018). *Praten met kinderen en jongeren over scheiding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Valk, I. van der, & Spruijt, E. (2013). Het ouderschapsplan en de effecten voor de kinderen. In M. J. Ter Voert & T. Geurts, *Evaluatie ouderschapsplan: Een eerste verkenning*. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Van der Valk e.a., 'De herziene Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen', *Tijdschrift Kinder- & Jeugdpsychotherapie* 2 2020, (www.vkjp.nl).

Willén, H. (2015). Challenges for divorced parents: Regulating negative emotions in post-divorce relationships. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36, 356-370. <https://doi.org/10.1002/anzf.1115>

Wilson, K. R., Havighurst, S. S., & Harley, A. E. (2012). Tuning in to kids: An effectiveness trial of a parenting program targeting emotion

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

